

Sveriges enda samhälls- och kulturmagasin med många läsare. Nr 4/2017. Pris 89 kr

ORDFRONT

MAGASIN

Ung i Sverige

Antisemitismen
i Ungern

Wrestlingens Trump

Det diktande Somalia

Samtal med

CHANTAL
MOUFFE

POPULISMEN

STYGG ELLER SNÄLL?

INTERPRESS 0451-04

7 388045 108909
RETURVECKA V 45

EN UTSTÄLLNING OM

FAKTA

NEWS

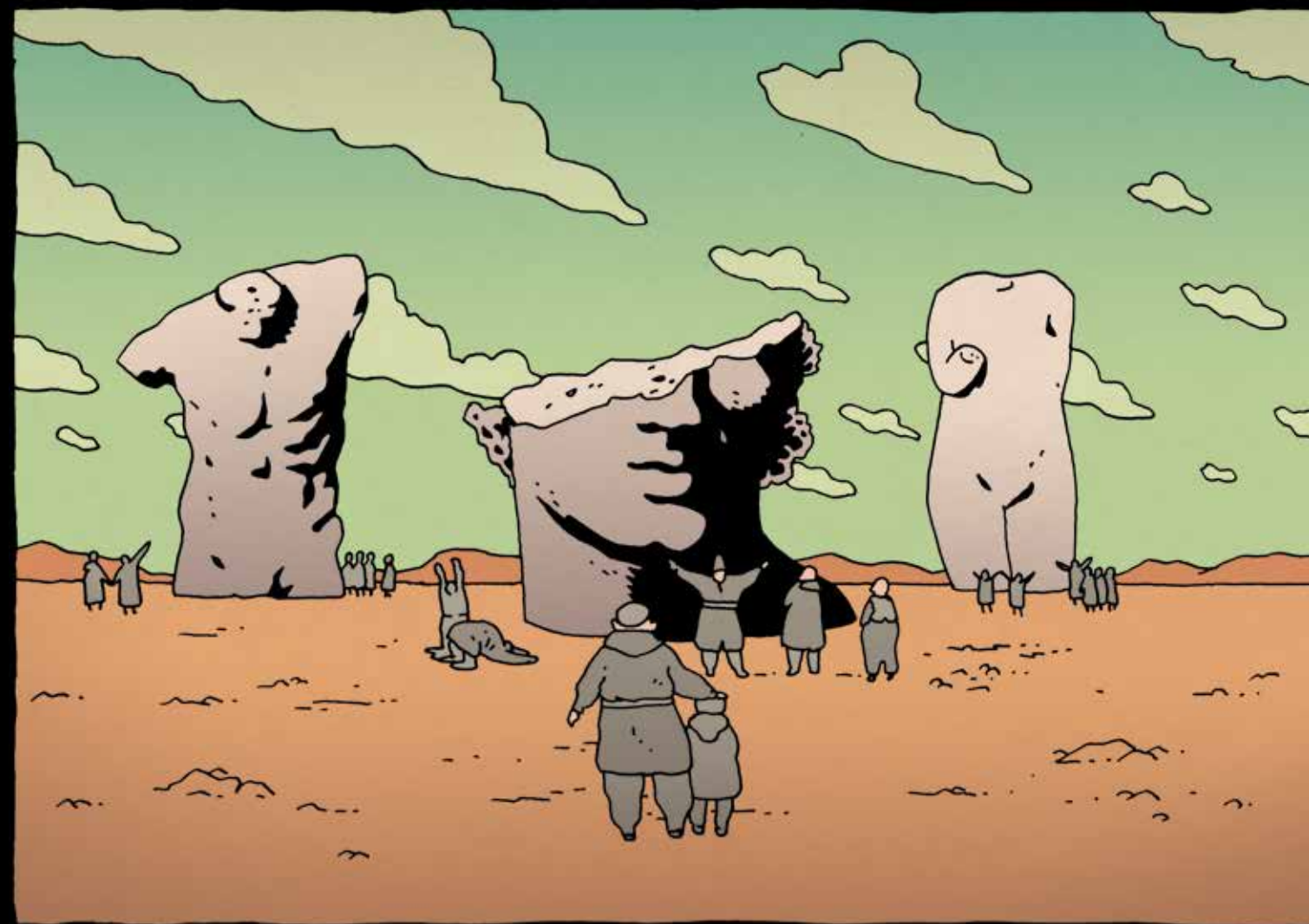
FAKTA OCH MISSTRO

SME

EN

ÖPPNAR 19 SEPTEMBER

4.2017

FABIAN GÖRANSON

12-35. POPULISMENS SPÖKE VANDRAR ÖVER JORDEN

Populismen är äldre än själva demokratin. Men varför klär sig fejdens folket mot eliten i vår tid i högerns auktoritära nationaluniformer? Kan den medföra något gott? Daniel Berg träffar Chantal Mouffe, världens kanske mest respekterade akademiska expert på populism, och ber henne reda ut begreppen.

10. POPULISM – EN GRUNDLÄGGANDE POLITISK KAMP
Daniel Berg träffar Chantal Mouffe i Wien och får höra hur den enkla samhällsstriden ”folket mot eliten” kan ta sig olika former, och varför vänstern bör ta sig an denna strid istället för att fördömma den.

13. UNG I SVERIGE
Protesterande unga flyktingar sår fröet till en vänsterpopulistisk rörelse i Sverige, med sittstreck, manifest och bred solidaritet.

24. ANTISEMITISMEN TILLBAKA
I Ungern använder sig den högerpopulistiska regeringen Orbán av antisemitism i skräckpropaganda för att hålla sitt grepp om folket. Joakim Medin träffar bland annat den åldriga Eva Kiss, som var med förra gången det begav sig.

30. SPORT, POLITIK, SHOW – SAMMA SAK?
Jonas Olofsson söker populismen i spåren från den hypade boxningsmatchen Mayweather – McGregor till Trumps kampanj, Georgien, och tillbaka igen, i en samtid där sport är show och show är sport och allt och inget är politik.

/KULTUR/ SID 37

Johannes Klenell drar ner brallorna på Ordfront i debutroman. Susan Faludis pappa blir hennes nya mamma. Och Marianne Steinsaphir vet hur en byska tvättas – eller inte.

Poesin håller landet samman
Magnus Bodin Hansen har träffat nomader, akademiker och poetlegender i Somalia, landet som hålls ihop av poesin och lyssnar på sina poeter.

VICTORIA MACHMUDOV arbetar som frilansjournalist och är sedan tre år tillbaka baserad i Paris. Hon har tidigare studerat filmvetenskap och bevakat olika festivaler runt om i Europa. Nuförtiden skriver hon främst om kultur och politik och i detta nummer om ett läsuppmuntrande initiativ i franska fångelser.

FABIAN GÖRANSON. Sedan sin debutbok *Gaskriget* 2006 har Fabian Göranson i strid ström undergrävt Sverige med seriesatir av högsta klass. Hans senaste bok är *Martiló* (2017) och redan i vår utkommer han med en seriebok om Europas politiska läge i samma skruvade sublima stil, *Drömmen om Europa* på Galago/Ordfront förlag.

DANIEL BERG är nydisputerad ekonomhistoriker och gammal skribent för Ordfront magasin. Han önskar uppfinna yrket samhällsvetenskaplig korrespondent där forskningsfronten inom dessa ämnen förklaras för en bred allmänhet och ges en dagspolitisk aktualitet. Hans intervju i detta nummer med Chantal Mouffe är ett försök i denna riktning.

ORDFRONT
MAGASIN

Ordfront magasin är Föreningen Ordfronts tidskrift. Den utkommer med sex utgåvor per år.

Chefredaktör och ansvarig utgivare
Johan Berggren
johan.berggren@ordfront.se

Redaktör
Marianne Steinsaphir (tjl)
Redaktionen nås på 08-121 500 53
redaktion@ordfront.se

Layout
Pernilla Dure
pernilla.dure@ordfront.se

Omslagsillustration
Fabian Göranson

Annonser
Elisabeth Tingdal, 073-96 74 93, 031-84 21 82
elisabeth.tingdal@telia.com

Bilagor
Bisnode: 08-736 46 00

Insänt material
Frilansartiklar sänds till någon av redaktörerna ovan. För insänt, ej beställt material ansvaras ej. Vi förbehåller oss rätten att publicera allt material även i elektronisk form om ej annat överenskommit. För osignerade texter svarar redaktionen.

Medlemskap (inkl. prenumeration)
Ett år: 490 kr. Under 25 år: 290 kr.
För medlemmar utomlands tillkommer en portoavgift om 170 kr. Fyll i talong i tidningen eller gå in på www.ordfront.se

Vill du bli stödmedlem kan du betala in ett extra valfritt belopp, bg 5627-1075

Prenumeration för institutioner
550 kr (inkl moms) per år.
För prenumerationsärenden kontakta Nätverkstan, tel 031-743 99 05.

Distribution till återförsäljare
Interpress: kundtjänst 0200-88 88 00
Nätverkstan: tel 031-743 99 05

ISSN: 0284-981X
ISBN: 978-91-87165-18-4

Tryck: Carlshamns Tryck & Media AB

Nästa nummer: Utkommer i november.

Upplaga: 4 200 ex.

Föreningen Ordfront
är en obunden ideell kulturförening för yttrandefrihet och demokrati.

Generalsekreterare
Anna Wigenmark,
anna.wigenmark@ordfront.se

Ordfront kontakt
Medlemskap: 031-743 99 05 (Nätverkstan)
Övriga ärenden: 08-121 500 51

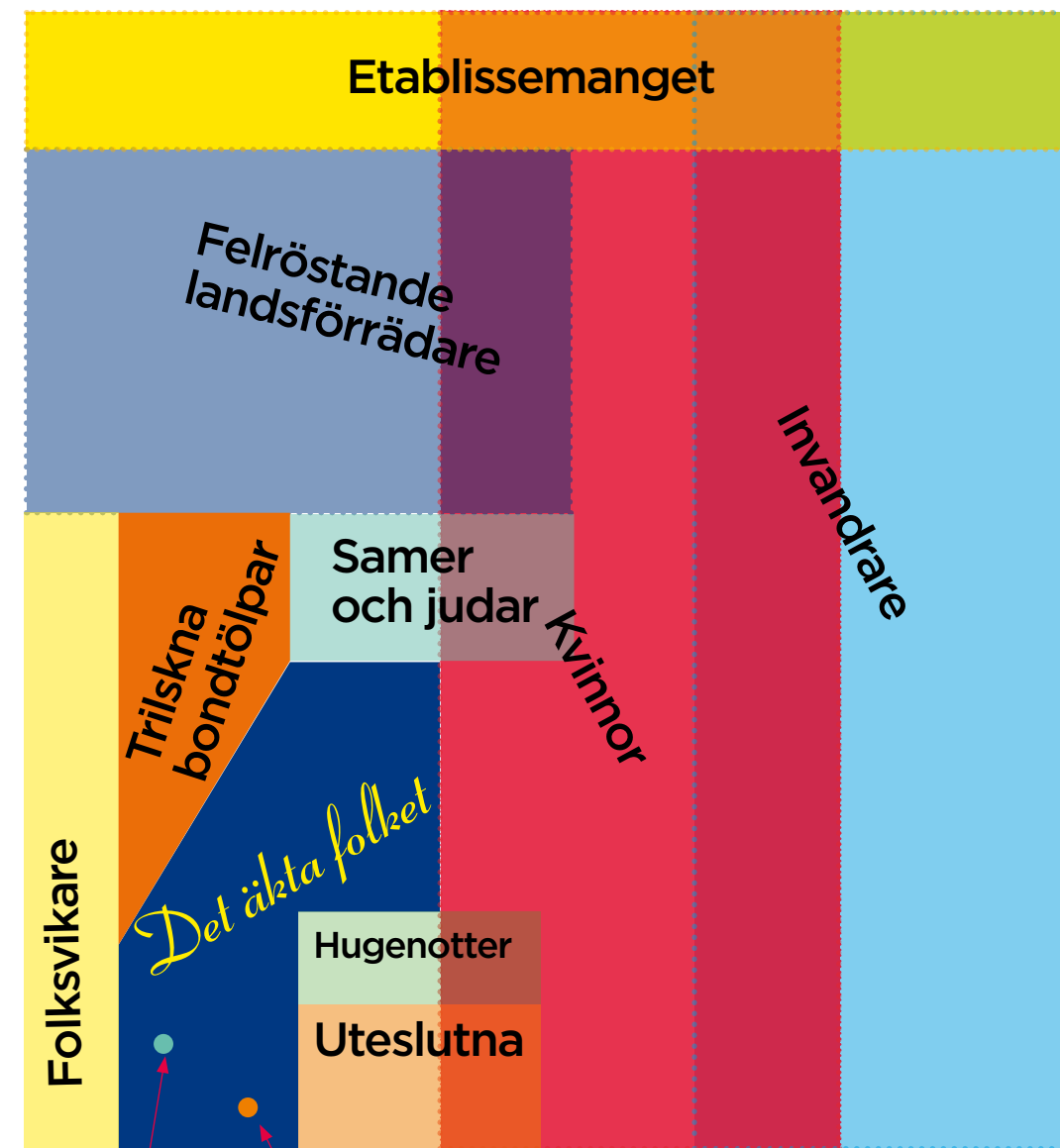
Bli medlem genom att kontakta oss. Se kontaktuppgifter nedan.
Hemsida: www.ordfront.se
Postadress: Box 6309, 102 35 Stockholm
Besöksadress: Karlbergsv. 66A, 113 35 Stockholm
e-post: info@ordfront.se

Ordfront magasin på nätet:
ordfrontmagasin.se

Ordfront magasin uppbär stöd från Statens Kulturråd.

Läcka från riksdagen: SD:s diagram över...

Det äkta svenska folket

Jimmies svärmor

Kent och Teds morsa

FORUM
KVÄLL
FÖREDRAG, SAMTAL & DEBATT

FORUMKVÄLL – FÖREDRAG, SAMTAL & DEBATT

Under hösten arrangerar vi forumkvällar om kritiskt tänkande, propaganda och påverkan.

26/9 VAD ÄR PROPAGANDA OCH VILKA ÄR DAGENS PROPAGANDISTER?

14/11 MEDIERNAS ROLL IDAG OCH I FRAMTIDEN – MÖJLIGHETER, HOT OCH UTMANINGAR.

21/11 KONSPIRATIONSTEORIER – BAKGRUND, UTBREDNING OCH BETYDELSE FÖR SAMTIDEN.

5/12 FAKTARESISTENS OCH FAKE NEWS – HUR ÄR DET MÖJLIGT OCH HUR KAN VI AGERA?

Några av tillfällena anordnas i samarbete med Stockholms läns museum och utställningen FAKE NEWS.

Läs mer på www.levandehistoria.se under kalendariet och på www.stockholmslansmuseum.se.

FORUM
RÖR
LEVANDE
HISTORIA

www.levandehistoria.se

Göteborgs Internationella
Konstbiennal 2017

Wheredolendandyoubegin
On Secularity

9 sep – 19 nov

50 internationellt uppmärksammade konstnärer. Om möjligheter och utmaningar i vårt sekulära samhälle. GIBCA 2017 tar plats på Röda Sten Konsthall, Göteborgs Konsthall, Stadsbiblioteket Göteborg, Göteborgs Stadsmuseum, Elite Plaza Hotel, Hjalmar Brantingsplatsen, Chalmers tekniska högskola, Masthuggskyrkan, Götaplatsen, Musiclovers Records och på flera platser runt om i staden.

GIBCA
Göteborg International Biennial
for Contemporary Art
www.gibca.se

JOHAN BERGGREN:

POLITIKEN FINNER NYA VÄGAR

DET HAR INTE GÅTT NÅGON FÖRBI att Donald Trump blev president i USA efter en kampanj fylld av grundlösa beskyllningar, rasistiska utspel, spel på rädsla, tomma löften, skrävel och inte minst: en stenhård diskurs om att vara en outsider, någon som gick emot eliterna, etablissemanget i Washington, politikerna och bankmännen med fingrar djupt ner i bägge partier-nas syltburkar.

Som socialarbetaren från lilla staden Oelwein, Ohio, USA Ginger O'Connel sa i Ordfront magasin nr 3 2016: »Jag kommer inte rösta på någon av etablissemangets kandidater«. De flesta politiska förstasigepåare trodde inte på Trump intill valnatten. Men den populistiska rörelse som under 1800-talet samlat mellanvästerns bönder och småstadsbor mot makthavande politiker och bankmän sköt ett nytt skott. Dock upprepar sig ju aldrig historien identiskt. Trumps triumf handlade inte bara om populism, utan om en högerradikalitet som länge underblåsts av Republikanska partiet och deras rika anhängare, som bröderna Koch och familjen Walton, ägare till Walmart-kedjan. De stormrika har bekostat Teapartyrörelsen, så kallade alternativ-höger-webbsajter och inte minst tevekanalen Fox.

Över hela världen har högerens satsningar på att kämpa tillbaka vänstern styrt populismen – den enkla, urgamla politiska konfliktmetoden »folket mot eliten« över till den högerradikala planhalvan. Så har vi fått, i land efter land där nyliberalism ökat klyftorna, den paradoxala situationen med folkliga uppror som stödjer en »stark man« i eliten. Putin i Ryssland, Orbán i Ungern, Erdogan i Turkiet.

I detta nummer av Ordfront magasin väljer vi att inte fokusera främst på denna den auktoritära högerpopulistiska rörelsen, som Sverigedemokraterna tillhör. Det får vänta till nästa nummer, då vi kommer gå till botten med vad SD verkligen vill göra med Sverige, och hur de planerar att gå till väga. I det här numret skickade vi istället Daniel Berg till Wien i Österrike, där han träffade och intervjuade den världsberömda statsvetaren Chantal

Mouffe, som specialstuderat populism. Han skulle få en halvtimmes samtal, fick en och en halv, och kom ut från det anrika universitetsbiblioteket med »en känsla av att hon varit arg på mig hela tiden«.

Det visade sig innebära ett uttömmande samtal om populismens grundprinciper, och om de vägar den kan ta. Vi kan säga så mycket att två vägar går åt diametralt olika håll. Populism kan utveckla sig auktoritärt, först demokratiskt vinna val och sedan med makten i sina händer avveckla samma demokrati. Populism kan dock även forcera fram ett radikalt politiskt alternativ utan att hota våra demokratiska institutioner. Mouffe har inte svårt att se en vänsterpopulism utveckla sig åt det hållet. Lyckas detta stärks tvärt om demokratin. Makt återförs till folket.

Chantal Mouffe pratar om en politisk kris som eliterna inte har brytt sig om. Under mer än två årtionden har det spelat mindre och mindre roll vad folk röstat på, de två maktblock som presenteras i de flesta västliga demokratier har representerat nästan snarlik politik. Eliten har hävdad att detta är oundvikligt, den enda vägens politik, globaliseringens följd, eller dylikt.

Mouffe menar att det populisterna framhåller är att detta är lögn. Politiken finner nya vägar. Den kan visst spela roll, förändra, betyda något igen. Frågan är bara vilken populism folken väljer. Det oroväckande är att eliterna i land efter land där de tvingas välja, verkar föredra högerpopulismens skräckvälde, om denna låter dem behålla åtminstone den ekonomiska makten.

Men bakom Trump fanns en Bernie Sanders. I Frankrike fick Mélenchon med sitt medborgarmanifest (en ekonomisk dårskap enligt eliterna) nästan lika många röster som Marine Le Pen. I Storbritannien höll Jeremy Corbyn på att knycka en »säker« valseger från Tories. Om gårdagen och idag tillhör högerpopulisterna, kanske det är den motsatta sortens populism som står på tur?

Johan Berggren

Johan Berggren är
chefredaktör
på Ordfront magasin.

Glöm inte att läsa
oss på nätet:

ordfrontmagasin.se

Den goda människan i Sezuan
av Bertolt Brecht
regi Frida Röhl

Spelar det någon roll om du är god om det inte spelar någon roll?

Spelas hösten 2017 på Folkteatern

F.
FOLKTEATERN GÖTEBORG
www.folkteatern.se

»Förbud hjälper inte heller«

Få åtgärder mot fattigdom hos rumänska romer trots avtal.

DEN 4 SEPTEMBER reser statsrådet Åsa Regnér till Rumäniens huvudstad Bukarest för att följa upp det samarbetsavtal Sverige och Rumänien undertecknade 2015. Det skulle förbättra situationen för de tusentals romer som varje år reser till Sverige för att söka en bättre framtid. Men mycket lite verkar ha hänt.

Åsa Regnér svarar att det är svårt att veta exakt vilken effekt samarbetsavtalet har haft, men att Rumänien de senaste åren har haft en positiv utveckling.

– Rumänien har en relativt hög tillväxt och fattigdomsiffrorna har gått ner. Man har även fler barn som börjar skolan och färre som slutar, säger Åsa Regnér efter ett möte med den rumänska social- och arbetsmarknadsministern Lia Olguța Vasilescu.

Rumänien planerar för 8 000 nya förskolor. Den svenska ministern håller dock med om den kritik som förts fram av romska organisationer om att reformerna och fattigdomsbekämpningen går för långsamt.

Sverige kommer dock inte att utöva några påtryckningar mot den rumänska regeringen.

– Det är upp till varje medlemsland (i EU) att utforma sin egen politik, säger Regnér och understryker att samarbetsavtalet satte fokus på ett viktigt reformarbete.

Åsikten delas inte av Costel Bercus, som driver den romska hjälporganisationen *Center for Education and Human Rights*. Han är tveksam till att avtalet har någon effekt överhuvudtaget.

– Den här typen av avtal är inget nytt, säger han när vi möts på en uteservering i Bukarest. Den minskade andelen fattiga i Rumänien är marginell. Den rumänska regeringen har undertecknat många liknande överenskommelser bland annat med Frankrike när Sarkozy var inrikesminister, men väldigt lite har förändrats för romerna. Sådant här sker bara för att få politisk uppmärksamhet.

Costel Bercus har arbetat länge med MR-frågor och rättigheter för romerna, både i Rumänien och utomlands. Han var tidigare ordförande för The Roma Education Fund.

– Det kommer att ta årtionden innan romerna får bättre levnadsvillkor. Utan seriösa politiska åtaganden och mer pengar till budgetsatsningar är avtal bara ord på papper. De utlovade förskolesatsningarna är bra, om de genomförs, men romerna kommer som vanligt att placeras sist i kön till de platserna – om de får några alls, menar Costel Bercus.

Han berättar om ett projekt där hans organisation nyligen byggde förskolor för 200 barn med stöd av den norska staten,

men borgmästaren i kommunen vägrade ta över och förvalta byggnaderna när projektet väl hade avslutats. Så nu står förskolorna tomma och oanvända.

– Jag har full respekt för de skandinaviska politikernas goda intentioner, men rasism präglar administrationen här i Rumänien och det måste de förstå, säger Costel Bercus.

När det gäller de aktuella utspelen i Sverige om att förbjuda tiggeri så tror Bercus inte att ett sådant förbud kommer att förbättra situationen för utsatta romer i Rumänien.

– De kommer bara att hitta andra vägar framåt, men fortfarande stå vid sidan av den ordinarie arbetsmarknaden, säger han.

De romer som kommer till Sverige från Rumänien för att tigga lever ofta i extrem fattigdom i hemlandet och för dem är det inte utbildningsåtgärder som bör sättas i första rummet utan ordentliga bostäder, enligt arkitekten och forskaren Catalin Berescu:

– De här människorna bor i slum, i förskräckliga förhållanden. Du kan inte ha ett ordentligt arbete om du bor med dina sju barn, som närmast sover ovanpå dig, och du aldrig får sova ordentligt, säger han vid ett seminarium om biståndsarbete.

Åsa Regnér är dock hoppfull när det gäller Rumänien och skulle vilja omarbeta avtalet för att få in mer »konkreta åtgärder«, säger hon innan hemfärd till Stockholm. Om den rumänska regeringen är intresserad av ett sådant arbete återstår att se.

LARS BJÖRK

*Åsa Regnér är barn-, äldre- och jämställdhetsminister

BOKMASSAN
29–30 SEPTEMBER

ALTERNATIV
MÄSSA FRI
FRÅN HÖGER-
EXTREMISTER

GRATIS
INTRÅDE!

JAN GUILLOU LO KAUPPI, MARIA SVELAND,
JOHAN EHRENBERG, MATTIAS
GARDELL, JENNY WRANGBORG, STINA OSCARSON, ANDREAS
GUSTAVSSON, RASHA
GUDRUN SCHYMAN
ALQASIM, ELLEN EKMAN,
LISA BJURWALD, GÖRAN GREIDER, SANDRA DAHLÉN,
MARIANNE LINDBERG DE GEER
JONAS TROLLE, SAGA BECKER, ASTRID SEEBERGER,
EIRÍKUR ÖRN NORÐDAHL, CHRISTOPH ANDERSON PLUS
MÅNGA FLER. **HELA PROGRAMMET PÅ ETC.SE**

HEDEN, GÖTEBORG

ETC

**BOK
MASSAN**

Costel Bercus, som driver den romska hjälporganisationen *Center for Education and Human Rights*, är kritisk till avtalet.

POPULISMEN - Folket mot eliterna

AV DANIEL BERG OCH JOHAN BERGGREN. ILLUSTRATION: FABIAN GÖRANSON.

Populism är ett simpelt sätt att samla sig politiskt. Allt man behöver är ett »folk« och en »elit«. Har man väl delat upp samhällets sammelsurium i dessa två enheter kan alla konflikter sedan härledas till Folkets rätt att bestämma över sig självt, utan utsugning och förtryck av eliten och dess lakejer. I arbetet med detta nummer om populismen mötte vi mängder av stridande åsikter om populismen, men en sak var man enig om: populism är en förenkling av politiken till en enda ödesstrid: Folket mot Eliterna. Utifrån denna enkla grundmodell hittar man populism lite varstans i historien. Tre tongivande exempel ger bilden av en mänsklig grundkonflikt med många ansikten:

I det antika Grekland förekom populistiska uppror under 500-talet f kr i nästan alla stadsstater. Folket var de skuldsatta, eliterna fordringsägarna.

I den franska revolutionen utropades »folket« som

den samlande politiska kraften mot den »elit« som av börd och hävd styrde under den gamla ordningen. Städernas borgare och arbetare, och lantarbetare fyllde revolutionsleden, man tog korn på den lantälgande aristokratin.

I USA uppstod en vital populism under 1800-talets sista decennier. »Folket« i denna rörelse samlade var hjärtlandets bönder och lantbefolkning, »eliten« storstädernas politiker och bankmän i norr och öster.

»Folket« kan liksom »eliterna« beskrivas på vilt skilda sätt. Det är också anledningen till att det finns populistiska rörelser både till höger och vänster. I detta nummer ges några exempel.

FABIAN GÖRANSON

Höger/Vänster/Populism

Joakim Medins reportage från Ungern skildrar högerpopulisternas sätt att fånga in och forma ett populistiskt uppsving. Här ges kropp åt den etnonationalism som återfinns bland högerpopulister världen över. Framst i Europa, men också i Indien och USA, med flera. Etnonationalismen menar att olika folk har olika »kultur« och därmed värderingar. Definitionen på denna »kultur« är vag, men ett är säkert: olika kulturer/folk bör inte blandas. Denna kulturnationalism

behåller i praktiken en essentialism lik den gamla rasismen i och med att den förutsätter oföränderlighet i identiteterna. Att denna populism är särskilt exkluderande följer på dess själva inramning av folket. Att denna populism växer sig stark i Europa idag är särdeles tragiskt. Men i detta nummer stannar inte bilden av populismen i högerpopulismens tröstlöshet.

En vänsterpopulism gryr i Europa. De formerar folket helt annorlunda. Juridiskt

medborgarskap eller en folklig språkgemenskap har av socialister och liberaler använts för att samla ett nationellt folk och kräva dess suveräna makt i nationalstater. Vänsterpopulismen, menar Chantal Mouffe på sidorna som följer, är det organsierade kravet att ta tillbaka den makt som »folket«, förstått i denna form, förlorat under senaste decennierna.

Känslornas politik och politikens undermedvetna

Vad som framträder vid en genomläsning av dessa olika perspektiv är också en historia om minst två, politiska nivåer. Etnonationalismens och vänsterpopulismens helt olika sätt att forma folket till en enhet är den ideologiska nivån. Här pågår striden, strategisk och listig, om människors sinnen. Denna strid, om vi får tro skildringen av Trumps kampanj och »Kampsportens miljardcirkus« av Jonas Olofsson, förs i all galnare tonlägen. Men något framträder i skuggorna av dessa artiklar. Känslan av att det finns en nivå till, en rädsornas och känslornas nivå, varur populismens kraft mynnar. Varför växer den sig stark idag? För att folk känner sig svikna av eliterna – och är rädda.

Forskare visar att populismen i högre grad väljs av de som ser mörkt på framtiden. De som tror att deras barn kommer få det sämre än dom själva var kraftigt till exempel överrepresenterade bland de som röstade för Brexit. Arbetetslivets ökade osäkerhet generellt, inte förlusten av industriarbete som så ofta anförs, lyfts som grundorsak till rädsorna. Det är en tanke att gå vidare med. Me vilka fler orosmoln

ingår i vårt politiskt omedvetna idag? Vilka kan lämpa sig för för en populistisk samling?

Två ullhåriga mega-mammutar i rummet står fram. Vi lever med två enorma, nonchalerade faror hängandes över våra huvuden.

Klimatförändringarna gör människor av alla färger, fasoner och former till en lika hotad massa, ett folk. Larmrapporterna är apokalyptiska, sammantaget med övriga resurskriser på jorden finns inget hopp att få från andra än religiösa eller evangeliskt teknikooptimistiska. Men makten låtsas som intet. Detta hot mot folkens framtid realiserar sig redan, flyter sedan länge upp till ytan där högerpopulistisk oro artikuleras. Klimatflyktingarna är redan lika många som de som flyr från krig och förföljelse.

Ytterligare en oro människor världen över vardagligen lever med är skuldsättningen. Det krävs inte en akut kris för att finansens lavinfara ska hålla folk i ständig halvpanik. På samma sätt som klimatångesten när skuldsättningen en känsla av kollektiv kognitiv dissonans. De flesta vet att dessa tillstånd är ohållbara. Ingen ansvarig

verkar ha någon lösning. Eller ens bry sig så mycket.

Höjs räntan, inkrävs krediten, sjunker de belånade tillgångarna i värde så står folkflertalet inför samma desperata situation. Igen. Den egna belåningen har en pedagogisk (om än falsk) spegel i den statliga skuldsättningen. Skulder är även bekvämt binära, det finns alltid en låntagare, och en fordringsägare på andra sidan. Till skillnad från språk enar skulder ett stort Folk mot en given Elit.

Ohållbar skuldsättning ser ut att gynna populism, nu som förr. De tre populistiska rörelserna i antikens Grekland, Frankrike på 1700-talet och USA på 1800-talet underblåstes alla av akuta, samhällsomfattande skuldskriser.

Läser man vårt nummer utifrån denna ansats ger historien också hopp. Om populismen närms av djupt liggande krafter och ständigt är redo till nya rotskott av folkligt hat mot eliterna, så är populismens ideologiska form, riktning och intensitet möjliga att forma politiskt. Den kan växa upp som den grekiska demokratins olivträd såväl som en tyranniets malört.

Protest i populismens tid

Unga flyktingar proteströrelse för att få stanna i Sverige möttes med hat av högerpopulister. Men också av massiv solidaritet och stöd från hela Sverige. Med sitt nya manifest sår »Ung i Sverige« ett vänsterpopulistiskt frö.

AV JOHAN BERGGREN

DEN 6 AUGUSTI sätter sig en handfull afghanska flyktingungdomar på Mynttorget framför Riksdagen i Stockholm i protest. De kräver att få stanna i Sverige. Klämda mellan skärpta lagar, där åldersuppskrivningar sker med mycket godtycke hotas många afghaner som rotat sig i Sverige idag att utvisas till ett konfliktfylldt land som Sveriges UD avråder från resa till.

De unga är företrädesvis hazarer, en förföljd minoritet. Många av dem har inte ens varit i Afghanistan, uppvuxna som papperslösa i Iran. Från början är de bara en handfull ungdomar på Mynttorget, men blir fler varje dag. 8 augusti angrips de av nazister från »Nordisk ungdom«. Dagen efter tågar de, nu hundratals, med sympatisörer, till Medborgarplatsen.

Sedan växer rörelsen, sprider sig över hela landet, mediauppmärksamheten kom. Hundratals sympatisörer besöker ungdomarna varje dag på Medborgarplatsen.

DEN 1 SEPTEMBER flyttar ungdomarna från Medborgarplatsen till Norra Bantorget. »Sittstrejken«, som de kallar det, innebär att de unga stannar dag som natt på platsen. I ur och skur. De uppvisar järnhård vilja, och sammanhållning. Och ordning. Inget stök, inget bråk, omhändertagande och gemenskap kännetecknar protesten,

Medborgarplatsen i Stockholm, augusti 2017.

som har »kärlek« som en ofta ropad paroll. Vid riksdagens öppnande 12 september ska »Ung i Sverige« och sympatisörer åter tåga i Stockholm, och över hela landet.

Samlade runt den karismatiska 17-åriga Fatemeh Khavari har ungdomarna inte låtit någon annan organisation eller parti ta över deras protest. Men de har fått mycket

stöd och sympati. Från de grupper och upprop som engagerat sig i de unga hazarernas prekära läge sedan tidigare. Från allmänhet och i medier, från politiker, kandidater och från fackföreningar. Men också från BB-protesten i Sollefteå, där sjukhuset ockuperas av en folklig proteströrelse sedan mer än ett halvår.

Rörelsen för flyktingamnesti har breddat sina krav.

Fatemeh Khavari talar (uppe till vänster.)

FRÅN 2 SEPTEMBER breddar »Ung i Sverige« sin kravlista. »Vi bygger Sverige« deklarerar de effektivt framför Hjalmar Branting-monumentet på Norra Bantorget. (Läs på nästa sida.) Som ett svar på de som spelar ut asylmottagning mot andra välfärdstjänster, kräver nu »Ung i Sverige« också höjda pensioner, höjt LSS-stöd för funktionsnedsatta och förklarar sitt stöd till ockupationen av BB i Sollefteå.

Sett ur perspektivet med detta nummers tema, Populism, blir »Ung i Sverige« ett bevis på att vi befinner oss i en politiskt stark populistisk tid. Högerpopulisternas reaktion på »Ung i Sverige« har varit hätsk. Internet brinner av de som tror sig veta att

de unga afghanerna är »kraftiga« män, att de ljuger om sin ålder, att de kostar tiotals miljarder, att de begår våldtäkter och är islamister. En motdemonstration på Medborgarplatsen den 19 augusti samlade ett 50-tal nationalchauvinister som skandrade grova förolämpningar (över huvudet på Hammarbys handbollsungdomar som hade uppvisning bredvid) och hot. De unga flyktingarna svarade med papperslappar med hjärtan och ropet »kärlek, kärlek«.

Men det var nog inte för att de hatas av högerpopulister som »Ung i Sverige« tog steget ut och med sitt manifest sådde fröet till en vänsterpopulistisk rörelse. Folkliga demokrati- och rättvisekrav hör ihop, så

det föll sig väl naturligt. »Vi är den nya folk-rörelsen tillsammans«, deklarerar de stolt. Oavsett vad som händer, har »Ung i Sverige« skrivit in sig i den svenska, solidariska folk-rörelsehistorien.

Som exempel på de två populistiska riktningarna, och deras diametrala motsatsläge, är »Ung i Sverige« och de hatiska reaktionerna på dem, talande. Säg mig hur du reagerar på unga utvisningshotade som kämpar fredligt för sina liv, och jag ska säga dig vem du är. Talande är att till exempel Moderaternas högerpopulistiske kändistwitrare Hanif Bali, »skojade« iväg ett tweet där han tyckte att de kunde svälta ihjäl.

JOHAN BERGGREN, chefredaktör

Manifest från »Ung i Sverige«, 2 september 2017.

»VI BYGGER LANDET

Människor har makten

Vi är unga i Sverige som lider av politiken från Sveriges riksdag. Vi har flytt hit från ett våldsamt land på farliga vägar, de välkomnade oss och sen förnedrade oss. De gjorde oss till en grupp i samhället som andra ska hata och skylla på. De säger att vi inte hör ihop, vi och andra grupper i samhället. Vi har förstått att svenska samhället har förändrats och att många i Sverige lider så som vi. Ändå skyller de på oss och vill att vi ska vara arga på varandra i stället för de vid makten som borde ta ansvar. Men de kan inte lura oss, vi vet att människor ska vara tillsammans. Det är till andra i Sverige vi vill vända oss och säga att det är vi tillsammans som ska bygga det här landet. Ingen ska kunna hålla oss isär. Vi är Ung i Sverige och vi tänker förändra svenska samhället tillsammans med er.

Höj pensionerna!

De äldre i Sverige har hela livet gett sin kraft till det här landet och till alla medborgare. Pensionen är de pengar man ska leva på efter det. Det är respektlöst att de inte ska få trygghet och värme efter allt de har gett. Pensionerna i Sverige är för låga och våra pensionärer mår inte bra. De äldre som är kvinnor har det värst och de är ofta de som tagit hand om andra hela livet. Vi vill ta hand om de äldre. Vi vill lära av er som levt länge om Sverige och världen, och vi vill berätta för er om vårt liv och om vår gemensamma framtid. Tillsammans kan vi vara tryggare och dela med oss till varandra. Vi måste höja pensionerna!

Stöd BB-ockupationen!

De finns modiga familjer och mammor som ockuperar BB i Sollefteå i norra Sverige. Det har blivit svårare att få vård för alla, men särskilt svårt för just kvinnor. BB är där man föder barn i Sverige. Alla ska kunna föda barn säkert. Det vet vi också, från vårt hemland och från Sverige. Dessa modiga människor som kämpar för BB i Sollefteå och i hela Sverige vill precis som vi bygga Sverige starkare. Ingen hade trott att vi skulle utmana makten med vår sittstrejk och ingen hade trott att kvinnor och barn skulle ockupera ett BB, men vi är rörelser som vägrar vara tysta. Vi stödjer BB-ockupationen!

Höj LSS-stödet!

Man väljer inte att fly, man väljer inte sin funktionsvariation. LSS-stöd är den hjälp man kan få om man behöver för att kunna vara med i samhället för den som fungerar på annat sätt. Vi är alla människor med känslor, tankar och hopp om en bättre framtid. Det är våra vänner som inte får hjälp när regeringen gör det svårare för de med funktionsvariation att få stöd, det är vi som är ungdomarna som är deras framtida personliga assistenter. Vi behöver er styrka, ni som ofta slagits hela livet. Så som vi också har gjort, för att få leva på lika villkor. Vi vet vad det innebär att alltid behandlas olika, och vi vill tillsammans med er skapa ett jämlikt samhälle där alla får plats att vara den man är. I Sverige ska man ha rätt till stöd, mer LSS-stöd till de som behöver!

Stoppa utvisningarna till Afghanistan

Vi är ungdomar som förnedras av politiken. Vi har inte valt vart vi ska födas eller vilka föräldrar vi ska ha. Vi valde inte kriget. I Sverige används vi som en grupp att skylla på. Som de andra ska hata för att de inte ska kräva mer av politikerna. Det är inte sant, alla får plats i ett modernt land. Ett land där människor har makten och förändrar. Där vi hjälper varandra.

Vi är den nya folk-rörelsen tillsammans. Så det kommer bli demonstrationer i varje stad. Som säger att vi bygger landet! Axel mot axel, kommer vi bygga landet tillsammans. Höj pensionerna! Höj LSS-stödet! Stötta BB-ockupationen! Och stoppa utvisningarna till Afghanistan!«

Populismens tid är nu

I populismens tidevarv står inte valet mellan höger och vänster, utan mellan liberalen och populisterna. För de många synes valet självklart. En röst på liberalerna är en röst på mänskliga rättigheter, starka demokratiska institutioner, ansvarsfull budgetpolitik och fri handel. En röst på populisterna är en röst på avgrunden. Nej. Chantal Mouffe, en av världens mest inflytelserika teoretiker om populism, vägrar att göra det så lätt att välja rätt.

AV DANIEL BERG

Affärsflyget till Wien avgår 6:30. Interiören ombord går i grått, med röda detaljer. Det ger en distinkt annan känsla än den precis likafärgade gråa betong mindre bemedlade omger sig med. Här tonar det gråa ner de starka LED-ljuserna till en behaglig läsmiljö. Det gråa tvättar kabinen ren från skråniga, reklamlockande intryck. Således kan ett professionellt gemyt anas i kabinen. Kostymerna (också de är gråa) knäpps upp och den liberala veckotidningen *The Economist* vecklas ut ungefär samtidigt med att kaffet serveras någonstans över Gdansk.

Populismens hot dominerar i tidskriftens avsnitt om Europa. I Spanien beskrivs spänningen mellan det gamla socialdemokratiska partiets »ansvarsfulla hållning visavi den återupprättade demokratin i Spanien och Podemos populistiska förakt för densamma«. Där socialdemokraterna vill förena »en ytterst konkurrenskraftig ekonomi« med stor omfördelning av resurserna förklarar populisterna tvärt om vilja »bjuda på ett redlöst utgiftskalas« liknande det som Argentinas peronistiska populisterna genomfört till nationalräkenskaper och liberalernas förtvivlan.

I Frankrike har just högerpopulisten Le Pen besegrats i presidentvalet av Emmanuel Macron. Hans nya regering förklaras i tidningen bestå av ett »ministerlag som överskrider de gamla partistridigheterna, som blandar vänster och höger, gammalt och nytt.« När Austrian Airlines flight OS318 ilar över Prags kejserliga slott kan läsarna därför aningen lugnare njuta sin påtur. I Frankrike åtminstone har de »instinktiva ätteloyaliteter« som under 1900-talet närde slitningen mellan höger och vänster övervunnits av Macrons »partiöverskridande vision till det nationella intressets fromma«. Demokratins liberala värden har åtminstone denna gång ryckts ur populismens käftar.

Macron till trots, tidskriftens hotbild är tydlig. Populismens segrar 2016 kom slag i slag. De var chockerande i sin omfattning såväl som i sin oförutsägbarhet. Populismen som den skildras i *Economist* denna morgon i maj är ett hot från både höger och vänster – men än mer ett hot som överskrider denna gräns. Det är ett hot mot själva den liberala demokratin.

–Helt uppenbart, demokratin är i kris. Men...

Genom Chantal Mouffes engelska bryter minst tre andra europeiska språk fram. Men

utan att ge rum för tvetydigheter. Demokratins kris är inte populismen. Det är att allt fler känner att de inte är representerade i maktens korridorer.

– ... det är en kris för *representationen*.

Ett spöke går genom Europa. Det är demokratin.

För denna världskända politiska tänkare kommer de populistiska segrarna i Europa inte som några chocker. Snarare som brev på posten. (Innan den privatiserades.) Väntrade. Förutsedda:

– Redan när jag för 16 år sedan undersökte den här situationen och sedan skrev *Om det politiska* (2005, på svenska 2008) kunde jag kungöra ett populismens tidevarv, säger Chantal Mouffe.

Under det tidiga 2000-talet var det många tänkare och politiker som med glädje välkomnade politikens konvergerande mot mitten. Till synes rörde vi oss mot »politikens slut«, eller det »post-politiska«. Alla var nu socialliberaler; sossar som moderater. De som inte var medelklass var »utanför«. Mellanmjölken smakade framtid och fred.

– Många menade att det är bra att vi hade nått det post-politiska, vi hade mognat, motståndsmodellen överskridits.

FABIAN GÖRANSON

Tvärtom, menar Mouffe. (»Tvärtom« visar sig vara något av hennes signum.) När hon blickade ner i millennieskiftets överväldigande konsensus såg hon istället en demokrati i kris. Eller snarare: en kris i demokratin. Hon uttrycker det hårt:

– Vårt samhälle kallar sig såklart fortfarande demokratiskt. Vi håller val och alla demokratins funktionssätt är på plats, men... denna demokrati rör sig som i ett tomrum.

Ett tomrum.

Institut für die Wissenschaften vom Menschen ligger i en palatsliknande äldre byggnad vid en stillaflytande kanal till floden Donau. Institutets bibliotek är beläget i ett stort atrium. Bokhyllorna sträcker sig tre våningar upp mot ljustaket, fyllda av titlar på Europas alla språk: om Stalin och Tredje riket; kommunismens och kapitalismens brott; anarkismens öde och den moderna

»Vårt samhälle kallar sig såklart fortfarande demokratiskt. Vi håller val och alla demokratins funktionssätt är på plats, men... denna demokrati rör sig som i ett tomrum.«

nationalstatens födelse. Nedsjunken i en till synes mycket mjuk fåtölj, så stor att den kastar skuggor över hennes lilla kropp, förklarar Chantal Mouffe vår dyrkade västliga demokrati tom som ett skal. En levande död, ett spöke. Biblioteket saknar eko och det är fullständigt tyst. Ödsligheten förkroppsligas där och då.

Vad är en verklig demokrati? Mouffe är en av grundarna till en form av språkanalys, *diskursanalysen*. Centralt för denna vetenskapliga metod är att undersöka hur ett ords betydelse skiftar när andra ord får en annan mening. På samma sätt som när den gråa färgen utan att själv förändra ton får sin mening helt omkastad av en röd kontrastfärg kan betydelsen av politiska begrepp ändras av att relationen till andra begrepp omvandlas. Tanken är radikal: språket begränsar och bestämmer vårt tänkande, genom att undersöka ordens förändrade mening vinner vi en insikt i vad som begränsar och bestämmer politiken. Hon inbjuder oss att undersöka vad »demokrati« betytt förut.

»*Demos – krati*, (betyder på grekiska) folket – makt, styre: *Folkmakt*, makten ligger hos *demos*. Det är helt enkelt folklig suveränitet. Med en sådan folklig suveränitet impliceras även ett annat viktigt värde, idén om *jämlikhet*. Det är för att folk antas vara jämlikar som de också anses kunna delta i beslutsfattningen. Dessa två centrala värden i demokratin har eliminerats under vår post-demokratiska situation.«

Rösträtt utan röst

Chantal Mouffe vill inte sluta prata om förlusten av den folkliga suveräniteten när hon väl har börjat. Exemplet kommer mestadels från New Labour under Blair. En svensk känner igen sig i Socialdemokraternas 1990-tal. Hon beskriver hur de socialdemokratiska partierna började acceptera högers politiska spelregler: Globaliseringen av ekonomin, bolagisering och utförsäljning av offentliga tillgångar och verksamheter för att klara allt mer stränga budgetregler, konkurrensutsättning som främsta politiska reforminstrument – det var endast *inom* dessa nya regler för politiken som de gamla socialdemokratiska målen med omfördelning och social trygghet för de svaga nu ansågs kunna bedrivas. Chantal Mouffe sammanfattar detta byte av grundregler som ett skifte av *hegemoni*.

På 1990-talet segrade en nyliberal hegemoni. De viktiga ekonomiska besluten lyftes bort från de folkvaldas bord, de ansågs nu bäst hanterade av ekonomiska experter. Dessa experter befann sig allt mer ofta i institutioner utom räckhåll för de demokratiskt valda representanterna för folket. Därmed förlorades mycket av den folkliga suveräniteten. Institutioner som EU, IMF, WTO och Världsbanken styrs inte av folkvalda, de styr över de folkvalda. En röst på Socialdemokraterna i Europa slutade göra någon riktig skillnad. Krisen för representationen, och demokratin, var alltså ett faktum redan för 20 år sedan.

– Kan man tala om folklig suveränitet i en sådan situation? frågar Mouffe retoriskt. Jag gillar en av (de spanska vänsterpopulisterna) Indignados slogans: »Vi har rösträtt, men ingen röst.« Jag tror precis det är fallet.

»Demokrati« kom att byta innebörd med skiftet i hegemoni. Med Mouffes diskursanalytiska språkdräkt: i det post-politiska

tillståndet hade *Demos* förlorat viktiga ekonomiska kopplingar till *krati*.

Övergivandet av demokratins kopplingar till jämlikhet och Europas oligarkisering

Demokratibegreppet har enligt Chantal Mouffe också förlorat sina kopplingar till *jämlikhet*. Under den socialdemokratiska hegemonin decennierna efter andra världskriget var jämlikhet ett oundgängligt ideal inom politiken. Högerpartier slogs om begreppets innebörd, men inte om dess centrala betydelse. Med skiftet till en nyliberal hegemoni har detta ideal helt övergetts:

– Jämlikheten är inte längre ett mål, det är inte ens ett ideal, menar Chantal Mouffe. Valfrihet – oaktat ojämlika ekonomiska förutsättningar att välja – har ställts i dess ställe.

Hon beskriver hur detta kommer till uttryck i en neologism: Att insistera på jämlikhet är »jämlikhetism« – en nedsättande beteckning.

Under den tid då folk vid valurnan inte längre erbjudits några val som går i strid med de nyliberala ekonomiska spelreglerna har ojämlikheten ökat i alla länder.

– Vi har sett ojämlikheten öka exponentiellt, säger Chantal Mouffe. Här är Thomas Pikettys arbete oerhört viktigt, för det visar så tydligt den ravin som uppstått. Där syns också en pauperisering av medelklassen. Vi upplever faktiskt en situation av *oligarkisering* av våra samhällen. De blir mer och mer lika Latinamerikas samhällen. I Latinamerika har vi sett en rörelse under de senaste tio åren att integrera massorna i politiken. I våra samhällen har vi (samtidigt) sett den *omvända* rörelsen. Detta är den ekonomiska dimensionen av det post-demokratiska (tillståndet).

Med en äldre förståelse av demokrati skulle denna utveckling per definition förstås som anti-demokratisk. Med den nya förståelsen av demokrati kan inte utvecklingen ses på det sättet. Därför är förändringen av begreppens innebörd inte en bieffekt av den politiska kampen. Utifrån Mouffes synsätt är den den politiska kampen.

Utan jämlikhet som politiskt ideal ses inte oligarkiseringen av Europa som problematisk för demokratin. Bara för den som anser att folklig suveränitet över den ekonomiska politiken är förutsättningen för demokrati är situationen med »rösträtt utan

röst« en »kris för representationen«. Dom som ser ojämlikheten breda ut sig i samhället tillsammans med de allt större rast- och röstlösa massorna inifrån den nyliberala hegemonin – i parlament, tankesmedjor, tidningsredaktioner och internationella samarbetsorganisationer – kan därför utan kognitiv dissonans samtidigt tycka sig se en kärnfrisk demokrati. En demokrati starkare än någonsin. Valfriheten har ju ökat.

Men utanför denna tankevärld ser dagens demokrati ut som ett spöke. En livlös gengångare.

Folkets röst i öknen

De som röstar fram de populistiska partierna står utanför den nyliberala tankevärlden, enligt Chantal Mouffe. Hon sammanfattar de populistiska väljargrupperna med att de finner sig hotade av den ekonomiska utvecklingen och samtidigt upplever att deras problem inte kan uttryckas på ett sätt som tas på allvar inom den rådande hegemonin. Populismen, menar Mouffe, är:

– Främst ett motstånd mot uppgivandet av folklig suveränitet. De vill återvinna sin röst. Detta är det centrala i den populistiska rörelsen.

Men när de uttrycker denna vilja stöter de på diskursens makt: de tror att de uttrycker ett krav på demokratiska rättigheter när de kräver folklig suveränitet, men det är inte så det låter inom en nyliberal diskurs vars demokratibegrepp förändrats. Där låter samma krav precis tvärtom:

– I en tid av globalisering och kosmopolitiska ideal så ser de (inom hegemonin) det med tvungenhet som negativt, och potentiellt *fascistiskt*. Detta är något som de ogillar med högerpopulismen, att de vill återupprätta folklig suveränitet.

74 år ung vet Mouffe när en särskilt viktig del i argumentationen stundar. Röstens stadgas, orden ges tid att vinna sin engelska form. Populismen är inte fascistisk, slår hon fast, den kan inte vara det ety:

– Populism är inte en ideologi!

Ideologier som fascismen är stora tankesystem. Populism är något mycket mer begränsat:

– Det är ett sätt att dra upp den politiska gränsen, slår Chantal Mouffe fast. All politik drar upp sådana gränser. All politik utgår från gränser mellan »oss« och »dem«, fortsätter rösten från djupet av fåtöljen. Men

gränsen kan dras på mycket olika sätt. Mellan liberaler och konservativa, mellan arbetarklassen och bourgeoisie.

– Populismen drar denna gräns – och det är dess främsta skillnad från marxismen – (...) mellan folket underifrån mot de där uppe... Populismen konstruerar gränsen som *Folket* mot *Etablissemangen*.«

Högerpopulismen som socialdemokratins draksådd

När Chantal Mouffe skrev *Om det politiska* och såg populismen i antågande så fanns endast några få populistiska partier i Europa, alla på högerkanten. På samma sätt som deras löften om att återupprätta folksuveräniteten fördömdes som gränsande till fascism, dömdes deras väljare ut som rasister.

Socialdemokratin hade vid denna tid slutat dra sin politiska gräns mellan »arbetare« och »kapitalägare«. De sökte efter ett nytt »vi« och »dem« att dra stridslinjen mellan. Högerpopulistiska rasister, nationalisterna och fascisterna framstod då som en utmärkt fiende för socialdemokratiska partier som

»Genom att ha gått med på de nyliberala spelreglerna för politiken har Socialdemokratin i Europa gett ifrån sig möjligheten att bemöta problemen som uppstår«

ville representera samma toleranta, liberala »medelklass« som etablerade borgerliga partier gjorde.

Chantal Mouffe ser inget modigt i denna tidiga post-politiska gränsdragning mot högerpopulismen, tvärtom (ständigt detta tvärtom) ett förräderi mot socialdemokratin hela historiska arv – och en avgörande anledning till högerpopulismens fortsatta framgångar.

– Socialdemokratiska partier har ett *våldigt* stort ansvar i framväxten av högerpopulismen, säger Chantal Mouffe.

Genom att ha gått med på de nyliberala spelreglerna för politiken har Socialdemokratin i Europa gett ifrån sig möjligheten att bemöta problemen som uppstår när exempelvis hundratusentals arbetare från Polen på några få år invandrar till Storbritannien

och erbjuder sitt arbete till en tredjedel av de brittiska arbetarnas löner. Fri rörlighet av människor är en grundbult i Europasamarbetet, gemensamma sociala rättigheter är det inte. EU-projektet genomdriver i dessa fall den nyliberala hegemonin, inte den socialdemokratiska. Arbetare som på så sätt ställts mot arbetare har därför också när de röstat på socialdemokraterna röstat på den nyliberala politik som för dem innebär ökad osäkerhet, sänkta reallöner och stigande arbetslöshet. Genom att sluta ge röst åt arbetare och företrädarna deras intressen i konflikterna på arbetsmarknaden lämnade socialdemokraterna vägen fri för andra att dra upp konflikternas politiska gränser och ge arbetarna en röst.

Högerpopulismen tog sig an uppgiften, på bekant manér. »Folket« konstruerades i etno-nationalistiska former. »De«, som inte är folket, är invandrarna. Det är de som kommer och tar arbetet ifrån arbetarna, tår på välfärden, orsakar och permanenterar de statsfinansiella kriserna. Och de ansvariga för invandringen är de styrande, regeringen och eliterna vid makten, experterna i EU. »Etablissemangen.«

I över ett decennium har Mouffe iakttagit hur denna högerpopulism fortsatt vinna stöd av människor som insett att de inte har något annat socialdemokratiskt bemötande av sina problem och rädsor att vänta, än beskyllningar för rasism. Hon ger ett exempel på hur etablerad detta förhållningssätt är bland socialdemokrater:

– En tankesmedja nära socialistpartiet i Frankrike, Terra Nova, gav ut en rapport för tre-fyra år sedan som sa »De folkliga klasserna är *förlorade* för socialistpartiet. De är inte ens värda att försöka få tillbaka. Vi ska fokusera oss på medelklassen och invandrarna.«

– För, du vet, det är mindre sannolikt att invandrarna röstar på högerpopulisterna, tillägger Chantal Mouffe syrligt.

Med gränande här har Chantal Mouffe åsatt socialdemokratin aktivt skapa två politiska identiteter – »invandrare« och »rasister« – utifrån den grupp ekonomiskt utsatta människor som tidigare generationers socialdemokrater hade format till *en* identitet och kallat arbetare.

Och om socialliberalernas vanliga förklaring till populismen är att den bärs fram av rasister är deras absolut vanligaste politiska

gensvar att vägra prata med, eller lyssna på, dessa. Det finns något djupt ironiskt med detta påpekar Chantal Mouffe avmätt. Samma socialliberaler är vanligen övertygade om att genus, etnicitet och sexualitet är sociala konstruktioner. De vinnlägger sig om att vara toleranta inför och inkännande av människors olika åsikter. Men när det kommer till de populistiska väljarna tenderar de helt plötsligt mot både essentialism (folket är och har alltid varit rasistiskt) och moralism (rasismen är en moralisk defekt, en ondskefull smitta). Hon förklarar fällan man då hamnar i:

– Svaret på högerpopulismen är alltid *moraliskt fördömande*. Det får dem – »oss« - att må bra. De känner att »vi är de goda människorna«. Det kan vara väldigt moraliskt tröstande, men politiskt är det fullständigt omyndighetsförklarande. För att slåss mot högerpopulisterna måste du förstärka varför de går framåt. Det skulle dock kräva självkritik. Så därför är det enklare att förhålla sig essentialistiskt.

Och om »folket« nu är rasistiskt är det inte underligt att också vänstern föredrar den nyliberala spökformen av demokrati framför populistiska krav på återvunnen folklig suveränitet.

Folket finns inte – leve populismen

»Folket finns inte. Folket är en politisk kategori.«

Ett aningen udda sätt att inleda sitt försvartal av dagens populism.

»Identiteter är inte *där*, de är alltid *konstruerade*.«

För Chantal Mouffe räcker två enkla teoner för att skjuta dagens anti-populistiska strategier i sank. Ingen människa är rasist, rasism aktiveras i vissa relationer under vissa förutsättningar. »Folket« som populismen utgår från i sina strider mot eliterna kan konstrueras på högerpopulistiska sätt, men andra »folk« är lika tänkbara. »Folket« är inte i sig en anti-demokratisk identitet. *Tvårt om*.

Hennes politiska teori kan nu uttryckas som en strategi: bejaka populismens krav på folklig suveränitet *och* utgå samtidigt från att »folket« inte finns.

Sättet att bäst bekämpa högerpopulismen går enligt Chantal Mouffe i den rakt mot-

sätta riktningen till den nu dominerande socialliberala strategin. Tvärt emot att fördöma populismen bör den tas på allvar. Erkänn folket som politisk kategori men ändra dess innebörd. I populismens tidevarv är vänsterns uppgift enligt Mouffe att samlas i vänsterpopulistiska rörelser.

I populismens tidevarv är vänsterns uppgift enligt Mouffe att samlas i vänsterpopulistiska rörelser.

Långsamt men säkert händer just detta. Under senare år har högerpopulismen utmanats av nya, vänsterpopulistiska alternativ som Syriza i Grekland, Podemos och Indignados i Spanien, Jeremy Corbyns Labourparti i Storbritannien och Mélenchon i Frankrike. Och i viss mån Bernie Sanders rörelse i USA.

Chantal Mouffe har varit djupt involverad i denna utveckling. Inte bara genom att hennes skrifter lyfts fram som inspiration av ledande röster inom rörelserna, hon har själv agerat rådgivare till flera av dem, senast Jean-Luc Mélenchon i det franska presidentvalet. I deras skiftande program och protester ser hon fröet till ett verkligt alternativ till den nyliberala politiken gro.

Ett anspråkslöst förslag

I Mélenchons politiska program *L'Avenir en commun* föreslås mycket av det som kan sägas vara typiskt för de vänsterpopulistiska alternativen: Protektionistiska åtgärder för att främja lokal produktion; införande av kapitalkontroller för att stävja finansindustrins makt; höjd beskattning av de allt rikare eliterna för att öka välfärdens resurser. Han vill med en aktiv stat omedelbart bemöta vad han kallar »det ekologiska nödläget«. Den beslutande makten ska återföras från överstatliga organ och transnationella företag till de folkvalda i nationalförsamlingarna.

Liksom Le Pen och i motsats till socialdemokraterna erbjuder han annat än skällsord till de arbetare som med den nyliberala politiken ställs mot arbetare. Liksom i Storbritannien har östeuropéer tagits in en masse som »detached workers« under EU:s Posted Workers Directive. I tio månader får de arbeta för polska löner med de sociala rättigheter de har i Polen.

– Mélenchon är emot detta, förklarar Mouffe. Det politiska gensvaret är det väntade. Han anklagas av socialistpartiet för att vara rasist.

Den dubbelt antidemokratiska vänsterpopulismen

Mélenchon nådde inte andra röstomgången i franska presidentvalet. Men han kom nära. Chantal Mouffe, denna politiska krigare med hundra mensurär från tusen dueller, verkar ännu några veckor efter denna senaste strid upprymd trots nederlaget:

– Det var bara 600 000 röster mellan honom och Marine Le Pen. Han fick nästan 20 procent och då höll de på att få *panik*. Du skulle sett artiklarna: »Han är en bolsjevik, en extremt farlig kommunist, han vill etablera en Chavez-regim!«

Liberaler bemöter vänsterpopulister som Mélenchon på samma sätt som de gör med högerpopulister. Deras politiska program avfärdas som extremistiska och omöjliga att genomföra utan att samtidigt omkullkasta hela samhällsordningen. Utvecklingen av flera vänsterpopulistiska regimer i Sydamerika till auktoritära styren förespeglas som rörelsernas slutstation – avstigning för samtliga demokrater.

De vänsterpopulistiska program som läggs fram i Europa skulle för 30 år sedan i fullo kunnat ha presenterats av ett regeringsbärande parti. *L'Avenir en commun* arbetades fram i en demokratisk process underifrån av rörelsens medlemmar. Alternativen som vänsterpopulisterna gått till val på må bryta med frihandelsdoktriner och budgetregler, men det krävs en postpolitisk situation för avfärda dem som »hot mot demokratin«.

Mouffe känner igen sättet som liberalerna avfärdar politiska alternativ också i kritiken från helt andra håll. Vänsterradikaler bemöter Mélenchons typ av vänsterpopulism som vore den en fiende från höger. Allt med deras strategier förkastas: den nationellt förda politiken, organiseringen i partier, legitimeringen av de liberala institutionerna.

– Vissa – särskilt de som influerats av Hardt och Negri – tror att striden med nödvändighet måste föras internationellt och att alla strider som förs nationellt också är nationalistiska, eller rent av fascistiska.

Chantal Mouffe beskriver denna vänster, som hon inte ger mycket för:

– De anser att det enda sättet att på allvar

kunna nedkämpa kapitalismen är i form av en exodus, ett uttåg, att dra sig tillbaka från insitutionerna. Vi ska inte engagera oss i partier. Det är en strategi som vi finner mycket av i rörelser som Occupy Wall Street eller Indignados.

När Mouffe ser på dessa radikaler ser hon något som skulle skrämja inte bara dom utan lika mycket deras värsta fiender. Hon ser samma sak som när hon ser på socialdemokrater. Kritiker fastkörda i det postpolitiska tillståndet.

Stor i orden, fast i jorden

De är fastkörda, båda av samma anledning – för att de upprättar *fienderrelationer*.

– Vi måste beakta hur relationen mellan »oss« och »dom« konstueras. Är det en antagonistisk eller en *agonistisk* relation?

Antagonister erkänner inte varandra som legitima motståndare. Antagonister är dödsfiender. De vill förgöra varandra.

– Du kan ha en antagonistisk populism.«

Vänsterpopulismen i Venezuela som socialdemokrater ser som slutstationen för de-

mokratien är just en sådan, förklarar Chantal Mouffe:

– Den vill förstöra de liberala demokratiska institutionerna. Den franska revolutionen är ett annat bra exempel. De ville *förstöra* ancien régime. Men, du kan också ha en *agonistisk* populism.

Agonister är de som står i en kompromisslös konflikt som bara kan ha en segrare och *samtidigt ändå* erkänner varandra som legitima motståndare. Samhälleliga konflikter som utspelar sig som politiska strider i demokratiska institutioner är typexemplet på en *agonistisk* relation. Chantal Mouffe anser att all populism i Europa idag är *agonistisk* i bemärkelsen att de är lojala till och vill följa de demokratiska institutionernas spelregler. Det gäller såväl höger- som vänsterpopulismen:

– Jag menar att den typ av vänsterpopulism vi har idag i Europa *behöver vara* en *agonistisk* populism.«

Problemet är att en *agonistisk* relation måste upprättas av båda parter. Men eftersom alternativ som *L'Avenir en commun* ses som il-

legitima av både radikalvänster och gräsosor,

– ... *har vi inte* någon *agonistisk* politik idag, slår Chantal Mouffe fast, tydligt besviken över detta.

– Det gäller även på den europeiska nivån, säger hon. Det var uppenbart när Syriza kom till makten. EU hade hela tiden sagt att det inte finns några alternativ till åtstramningspolitiken. Om de hade låtit Tsipras genomföra och lyckas med sina reformer skulle detta ha motbevisats. De kunde inte ta risken, de var tvungna att göra absolut allt för att förhindra Tsipras politik.

Chantal Mouffe fortsätter exemplifiera, den nyliberala hegemonin kan inte tillåtas brytas i något land, då skulle illusionen om »den enda vägen« försvinna, tankebygget om att »liberalism = demokrati« störtas.

– I Spanien var det samma sak med Podemos, de framställdes som en fara för demokratin: Hegemonin upprätthålls genom att ogiltigförklara alla alternativ som demokratins fiender.

Politiken i Europa är idag antagonistisk, inte *agonistisk*. Fastkörd i postpolitikens

moralism där det absolut onda står mot det evigt goda och där det enda som är legitim politik är ytterligare nyliberala reformer. Så mycket för socialdemokraternas alarmism. Så mycket för radikalvänsterns radikalism.

Gräsossen och Järnladyn

Alternativet till låsningen beskriver Chantal Mouffe som en:

– ... *radikal reformism*. Den accepterar inte den totala dikotomin mellan revolution eller reformism. Den handlar snarare om vad Gramsci kallar ett »krig mellan positioner«. Du kommer inte mobilisera människor i en strid mot kapitalismen, det *betyder ingenting* för dem. Om du vill mobilisera människor så behöver du göra det runt deras konkreta motståndare, de människor som de kan föreställa sig.

Striden idag är inte mot kapitalismen utan mot dess nyliberala form. Kriget om positionerna står emot enskilda frihandelsavtal med Kanada eller för en vågad skuldavskrivning, inte ett revolutionärt brott med hela maktordningen. Positioner vinnas genom att erövra, inte förneka eller fördöma, emotionellt laddade identiteter. Det nationella är en sådan. Den kan inte överges till högern:

– Det är en strid som måste vara nationell, men som inte kan vara endast nationell. För jag tror inte du kan se en vänsterpopulistisk rörelse lyckas i bara ett land. Den behöver en europeisk dimension, det är något som är säkert. Men, den måste rinna upp från artikulationen av nationella rörelser och strider.

I denna process flyttas positionerna gradvis mot ett återerövrande av de förlorade demokratiska rättigheterna och idealen. Identiteter fylls samtidigt med nytt innehåll. »Fransmannen« blir alla medborgare oavsett etnicitet. »Folket« blir till i relation till en ny »elit«: eliten som utgörs av kapitalister och deras ideologiska bundsförvanter.

Nyliberalismen segrade inte genom en revolution utan genom flera strategiska, omvälvande *reformer*. På samma sätt måste den rullas tillbaka. Chantal Mouffe förkastar revolutionen till förmån för vänsterpopulismens gräsosoprogram från 1980-talet. Men hon talar för reformismen med revolutionär glöd. I det nästan mörklägda biblioteket får hennes grå dräkt en klar och genomträngande nyans. Den röda scarfen hon bär skulle

Politiken i Europa är idag antagonistisk, inte agonistisk. Fastkörd i postpolitikens moralism där det absolut onda står mot det evigt goda och där det enda som är legitim politik är ytterligare nyliberala reformer. Så mycket för socialdemokraternas alarmism. Så mycket för radikalvänsterns radikalism.

med en annan omgivning se diskret ut. Nu ger den en varmblodig känsla, dess veckningar pulserar med professorns rörelser.

– Det är faktiskt så, att när jag tänker mig den fortsatta utvecklingen av det vänsterpopulistiska projektet så tänker jag väldigt mycket i linjer efter... något mycket likt Margaret Thatcher, men i *motsatt* rörelse, i det *motsatta*.

Så klart!

Chantal Mouffe modellerar sig på Margaret Thatcher.

Naturligtvis!

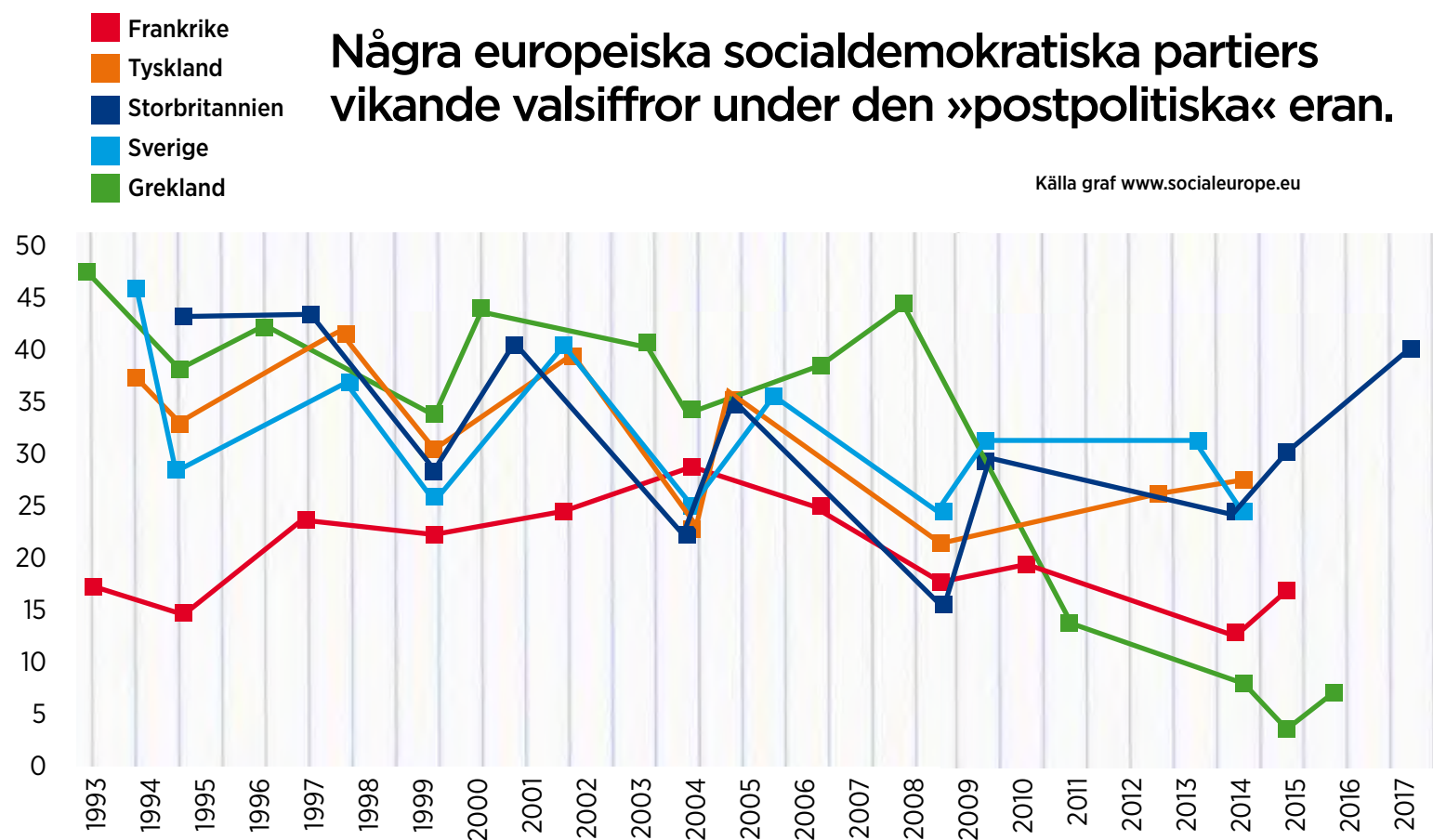
Den plötsliga dubbel exponeringen av damen i fätöljen smälter i ett enda ögonblick samman till något både tvärtom och mitt emellan.

Där hon sitter ser den dubbel exponerade järnladyn i detta ögonblick ut att vara en suddig, lysande bild av sina egna idéer. Den grå dräkten hos en gräsosse förändras radikalt av scarfens röda kontrastfärg. Själv oförändrad har gråheten blivit till sin motsats. Som med denna dräkt, så ock med dessa begrepp: nationalism, rasism, liberalism, vänsterradikaler, folklig suveränitet, demokrati – *populism*. Med Chantal Mouffe som kontrastfärg får också något så grått och hotfullt som populismens obevekliga frammarsch i vår tid en helt annan innebörd. Något tvärt emot en tom demokrati och fjärran etniciteternas splittrande illusioner. Oklart vad men fyllt av hopp om ökad jämlikhet. Undan främlingsfientlighet men samtidigt närmre ett Folk vi ännu inte känner. Något tvärt om och mitt emellan.

DANIEL BERG är doktor i Ekonomisk historia och återkommande skribent i Ordfront magasin.

Några europeiska socialdemokratiska partiers vikande valsiffror under den »postpolitiska« eran.

Källa graf www.socialeurope.eu

Tillbaka till ANTISEMITISMEN

Statliga propagandakampanjer är en del av regeringen Orbáns sätt att bygga en paranoid berättelse om det »riktiga« Ungern. Nyhögerns islamofobi, nationalchauvinism och enpartistatsträvan vävs ihop med gammal antisemitism. Allt för att få en korrupt regim av roffande miljonärer att framstå som folkets försvarare.

TEXT OCH BILD: JOAKIM MEDIN

Det nygamla 1930-talet.

Den forna nazistbunkern i Budapests judiska kvarter luktar fortfarande av jord och fukt. Bara tre månader har passerat sedan Avner Friedman, en israelisk advokat och konsthandlare, öppnade upp portarna till det nya underjordiska muséet The Shoa Cellar. Där får besökare se gamla förhörsrum, celler och vad som tydligen var ett av de kontor där SS-överstelöjtnanten Adolf Eichmann arbetade, när han organiserade deportationen av Ungerns judar till Auschwitz gaskamrar.

Avner Friedman leder varje dag guide turer nere i bunkern och berättar om Förintelsen, på engelska och hebreiska. En stor del av besökarna är israeliska turister. Den här eftermiddagen består sällskapet av en äldre man och en medelålders kvinna från Haifa. Båda två chockas när Friedman berättar hur antisemitismen lever vidare i Europa – särskilt i Ungern.

– Sorosaffären har varit ett fruktansvärt exempel på det. George Soros är en mångmiljardär som kritiserat Ungern för att bryta mot mänskliga rättigheter. Premiärministern här tyckte inte om det så han satte upp bilder överallt av Soros. Han skrattade på bilderna, precis som i nazisternas propaganda på 1930-talet. Regeringen har lagt miljontals euro på detta!

– Men vad säger folket här då, undrar den israeliska kvinnan, som är polis till yrket.

– De är likgiltiga. Kampanjen mot Soros är ett tecken på antisemitisk agitation och på att det inte finns någon riktig demokrati här.

Turisterna från Israel bleknar ännu mer. Under sommaren har den kampanj i Ungern som

»Stinkande jude«. Regeringens andra affisch från hatkampanjen mot George Soros fick genast antisemitiskt klotter på sig.

Friedman berättar om åstadkommit många internationella protester och rubriker.

I slutet av maj sattes en affisch med George Soros, som är en 87-årig amerikansk mångmiljardär och investerare, upp på reklamplakare, vägskyltar, telefonbås, kollektivtrafiken och på andra annonsplatser. Där avbildades George Soros hållandes i trådarna till en marionettdocka, föreställandes vänsteroppositionens ledare. I början av juli dök en andra affisch upp. Sedan dröjde bara 24 timmar innan fotografier av klottret på affischerna fick stor spridning i sociala medier.

»Stinkande jude«. George Soros hade fått orden skrivna med tusch på sin panna. På den andra affischen hade Soros nu avbildats ensam, med sluga ögon och ett självsäkert flin. Stora bokstäver ropade ut Låt inte Soros få det sista skrattet! – tillsammans med en påminnelse om att 99 procent av befolkningen hade motsatt sig illegal immigration, i en nyligen genomförd rådgivande folkomröstning.

Det är premiärminister Orbán och hans regeringsparti Fidesz som stått bakom alla affischer. De har ingått i en större och mycket påkostad hatkampanj sedan början av 2017, mot Soros och en konspiratorisk migrationsplan han anses ligga bakom. Kampanjen har även dykt upp i ungersk radio, Tv, i broschyrer som postats till landets samtliga hushåll – och allt är skattefinansierat. Både inhemska och utländska röster har riktat stark kritik mot att man anspelat på antisemitiska förställningar, eller kan elda på sådana. För i Ungern är det välkänt att Soros, född som György Soros i Budapest år 1930, är av judisk härkomst.

– Ungern har haft antisemitism tidigare i historien. Antisemitismen finns kvar även idag och jag tror den kommer finnas i framtiden också. Det är som en traditionell del av det ungerska samhället, säger András Heisler, ordförande i paraplyorganisationen Mazsihisz, som representerar Ungerns olika judiska församlingar.

Mazsihisz har sitt kontor i samma byggnad som det nyöppnade The Shoa Cellar, på Wesselényigatan i Budapests sjunde distrikt. Precis bakom Stora synagogan som är den största av sitt slag i Europa. Säkerheten är hög för att komma in i området.

András Heisler betonar att situationen är komplicerad. Mazsihisz har ett gott samarbete med Orbáns regering i flera projekt, för

Monument som lägger Ungerns historia till »rätta«.

att exempelvis rusta upp ett judiskt sjukhus, synagogor och begravningsplatser. Men parallellt med detta har det i flera år funnits »allvarliga ideologiska problem«.

2014 utropade regeringen ett nationellt minnesår för Förintelsen och lät bland annat resa ett nytt monument på Frihetstorget

i Budapest. Där avbildades Ungern som en oskyldig ärkeängel Gabriel, som attackerades av en skrikande nazitysk örn. Mazsihisz och många andra anklagade regeringen för att vilja vitmåla Miklós Horthys regim (1920-1944) och bara skuldbelägga Nazityskland för Förintelsen. Regeringen nämnde knappt

att Ungern var det första europeiska landet som införde antisemitiska lagar, under Miklós Horthy, eller att Horthy samarbetade med Adolf Hitler.

– Orbán vill ta tillbaka några värderingar från förr och därför hämtar han dem från Horthys era. Det tycker inte judar alls är bra, eftersom Horthy stiftade lagar mot oss i över 20 år och gjorde situationen mycket svår. Den vägen ledde sedan till Auschwitz, säger Heisler.

I dag tre år senare fortsätter judiska aktivister en protestaktion framför Gabrielmotivet i Budapest. Mazsihisz markerade också omedelbart mot Sorosaffischerna och skrev ett brev till Orbán för att uppmana honom att stoppa kampanjen, som man kallade för »mardröm« för judar. Man varnade för farliga konsekvenser eftersom antisemitiskt hat genast hade dykt upp. Soros judiska identitet har visserligen inte nämnts i kampanjen, men det behövs inte.

– Soros är en symbolisk figur, som alla genast identifierar som den rika, judiska bankiren. Det är något alla förstår och det är därför Fidesz skapat kampanjen.

För nästa vår är det trots allt parlamentsval, påminner Heisler. Landets största oppositionsparti Jobbik är högerextremt och har använt sig av en ultranationalistisk, antiromsk och antisemitisk retorik för att locka röster. Fidesz har redan i åratal anklagats för att spela på samma strängar för att stjäla röster.

– Jag tror att regeringen har lockat många väljare från Jobbik med den här kampanjen.

»Vi är under attack«

Regeringens talesperson doktor Zoltan Kovács avfärdar all oro för och kritik för statlig antisemitism, när jag träffar honom vid Budapests vackra parlamentsbyggnad.

– Det där är skitsnack, säger Zoltan Kovács. Kampanjen har ingenting att göra med Soros ursprung. Han har aldrig ens påstått sig vara jude. Vi har ett problem med hans planer, inte med vem han är.

Dessa »planer«, menar Fideszregeringens talesman, ingår i en avancerad konspirationsteori, lanserad av Ungerns regering. Den gör gällande att George Soros vill importera en miljon migranter årligen till EU. Premiärministern Viktor Orbán har öppet anklagat Soros för att vara hjärnan bakom ett »mafialiknande« internationellt nätverk

Museidirektör Avner Friedman är en av många som jämfört Soroskampanjen med Nazitysklands antisemitiska propaganda.

András Heisler menar att Fidesz velat stjäla röster från högerextrema Jobbik inför nästa års val.

av icke-statliga organisationer (så kallade NGO:er), som »räddat kriminella och terrorister« och hjälpt dem korsa EU:s gränser illegalt. Syftet med planen ska vara att destabilisera Ungerns regering och för att afärsmannen Soros själv ska tjäna pengar på migrationen.

Ungern har vidtagit drakoniska åtgärder och »säkrar« nu sina gränser med taggtråd och beväpnad polis och lokala miliser sedan

hösten 2016. För att inskräpa vi-mot-dom och »krisläget« genomförde Fidesz en teatralisk folkomröstning hösten 2016, för att få ett folkligt mandat bakom sin vägran att ta emot kvotflyktingar. EU:s kvot för Ungern skulle vara blott 1300 flyktingar, men det hördes inte i den massiva skrämselfkampanjen inför omröstningen. »Invandring och invandrare skadar Europas säkerhet, det är ett hot mot människor och för terrorism närmare oss«,

sa Orbán till ungrarna. Enbart 43,9 procent av de röstberättigade ungrarna röstade, vilket var för få för att göra omröstningen giltig. Men 98 procent av de som röstade, röstade nej – vilket fick Orbán att ändå utropa allt som ett stöd för regeringspolitiken.

Sedan kom turen till George Soros. Ett universitet han grundat i Budapest hotades på våren 2017 av nedstängning av regimen, vilket föranledde stora folkliga protester. Redan tidigare har Fidesz-regimen gett sig på utländskt finansierade NGO:er, som konsekvent utmålats som »främmande agenter« och utsatts för lagstiftning. 2014 stängdes flera andra NGO:er som anklagades för att påverka ungerska inhemska intressen, efter att de tagit emot medel från Norge.

Orbán har vill även framställa sig själv som nationens beskyddare, från ett underdogperspektiv. Därför skapades idén om en internationell konspiration mellan det judiskkontrollerade »Sorosnätverket«, migranterna och EU-liberaler.

I Orbáns Ungern är Fidesz den sanna uttolkaren av folkets vilja och intressen. Redan inför det förra valet 2014 liknade en annan propagandakampanj den parlamentariska oppositionen vid kriminella, som »inte förtjänade en andra chans«. Detta gör att många idag kallar Ungern för en illiberal demokrati, där bara en politisk riktning tolereras – statens egen.

Att avbilda en småleende George Soros på skräckaffischer som varnar för »den internationella storfinansens«, som smider ränker för att underkasta sig Ungern, har kritiserats för att anspela på gamla antisemitiska troper. Om en världsjudendom styrd av giriga bankirer, med skumma planer särskilt riktade mot goda nationalister.

Kampanjerna mot Soros och den påstådda sinistra sammansvärjningen mot Ungern stiger inte ur ett antisemitiskt vakuum, det är bara tonläget som höjts. Inom Fidesz har det sedan flera år funnits en hård politik mot liberala element inom kulturen och akademien, som anklagats för att bereda plats åt antise-

mitism. Exempel på detta är när teaterchefen István Mártas på Nya teatern i Budapest 2011 ersattes med den uttalat antisemitiske György Dörner. 2013 kickades Robert Alföldi från chefsposten för statliga nationalteatern i Budapest, efter att bland annat högerextrema Jobbik ivrigt krävt hans avgång. Alföldi, som var av judisk börd och öppet gay, kallades »icke-ungersk« och ersattes med Attila Vidnyánszky, som hyllade »nationella värden«.

Att Fidesz-regimen samtidigt i årtal angräppte oberoende och oppositionella medier, inklusive Ungerns public service, infört lagar som gjort det svårt och straffbart att kritisera stat och regering, gör att den här sortens orwellianska konspirationsteorier kan torgföras av en stat, trots deras smått fantastiska innehåll.

Orbán återknyter till Horthy

Soros har sedan 1980-talet också donerat flera miljarder dollar till olika progressiva ändamål, genom sin stiftelse Open Society Foundation. Orbán har därför kallat icke-statliga organisationer i Ungern som mottagit sådana bidrag för Soros »agenter« och lagstiftat emot dem. När EU-kommissionen har protesterat mot detta, har Orbán på fullt allvar hävdade att även EU-institutionernas ledare får order av Soros.

Varifrån kommer dessa attacker mot både inhemska och utländska »fiender«? Vad för slags makthavare skapar en skattefinansierad orwelliansk hatkampanj, som pekar ut en enda individ som statens fiende? Har Orbán alltid betett sig så?

På Smúz Café i centrala Budapest träffar jag Zsuzsanna Szelényi, som är ledamot i parlamentsbyggnaden bara ett stenkast bakom oss. Tidigare tillhörde hon det socialliberala partiet Tillsammans, men sedan juni i år är hon politisk vilde. Zsuzsanna Szelényi satt även i parlamentet för Fidesz räkning, åren 1990-1994. Hon tillhörde den första kärnan liberala studenter som tillsammans med Orbán bildade Fidesz 1988, i opposition mot sovjetkommunismen.

– På den tiden var även Orbán liberal. Men hans viktigaste karaktärsdrag då är det som tagit honom dit han är idag: hans extremt starka drivkraft efter makt och att han alltid varit radikal. Detta har gjort att han kunnat anamma eller släppa nästan vilken ideologi som helst.

Orbán förblev en hängiven liberal fram till 1994, men efter att ha identifierat ett maktvakuum på högersidan i Ungern bytte han plötsligt ut Fidesz ideologi mot konservatismen. Det fick Szelényi och ett flertal andra att bryta med partiet.

– Det var så det började, han byter fot när det än behövs. Idag är han inte en konservativ, inte en liberal, utan en auktoritär populist som styr ett bolsjevikparti, som inte hålls samman av något annat än av Orbán själv och hans personlighet.

Szelényi förklarar att Orbán alltid är i behov av en fiende att bekämpa och beskylla för problem, för att behålla sin egen makt. Det är något som kommer från hans radikalism och från att han tillhör konfliktgenerationen som gjorde uppror mot diktaturen. Men Orbán har tagit det ett steg längre och vill även framställa sig själv som nationens beskyddare, från ett underdogperspektiv. Därför skapades idén om en internationell konspiration mellan det judiskkontrollerade »Sorosnätverket«, migranterna och EU-liberaler.

Samma »kamp«, likt David mot jätten Goliat, har Orbán också tidigare fört mot EU, mot multinationella företag och mot det utländska bankväsendet. Det konspiratoriska sättet att tala om bankirers världsmakt har redan tidigare snuddat vid antisemitism, enligt vissa kritiker.

– Allting anspelar mycket medvetet på den ungerska mentaliteten, som i århundraden präglats av att man känt sig som ett ensamt och förtryckt litet folk med en egen kultur, i ett hav av slaver och germaner, förklarar Zselényi.

Och det är här vitmålningen av Miklós Horthys antisemitiska regim kommer in i bilden, fortsätter hon. Orbán vill kunna fortsätta styra under många år till och har behövt hitta en politisk modell från 1900-talet, så att han kan utnyttja ungersk mentalitet, konspirationer och nationalism. Under 1900-talet fanns det bara två ledare som hade makten under lång tid: den högerradikala antisemiten Horthy 1920-1944, samt kommunisten János Kádár 1956-1988. Allt för många ungrare har dock ännu tråkiga minnen från Kádárregimen.

– Så han hade bara Horthy kvar, som även han var en väldigt centralistisk karaktär. Det är därför Orbán behövt vitmåla honom.

Sedan 2012 har flera parker uppkallats efter Horthy, samt flera statyer föreställande

Dagens politiska klimat påminner allt mer om 1930-talets, säger 96-åriga Eva Kiss, som överlevde Förintelsen.

ledaren avtäckts – ibland i sällskap av Fidesz-politiker. Trots att en lag från 2013 förbjuder totalitära personer och symboler i offentliga rum, har Horthy fått vara kvar. I slutet av juni i år nämnde Orbán också Horthy som en »exceptionell statsman«, på grund av hur han tog hand om Ungern efter det första världskriget.

Antisemitismens återkomst

Men bland kullarna i östra Budapest, i en lägenhet som är proppfull av tavlor, bilder och böcker från hela 1900-talet, finns det en pensionerad barnläkare som inte alls håller med om Horthys förträfflighet.

– Jag levde under hela Horthys era, och det var en väldigt svår tid. Redan innan Hitler var det till exempel bara en dröm för judar att bli antagna vid universitetet, berättar Eva Kiss, 96 år gammal.

Eva Kiss föddes i en fattig judisk familj den 1 januari 1921, bara några månader efter att Ungern som första europeiska land infört en antisemitisk lag, som begränsade

judars tillgång till högre utbildning. Eva gick på skrivskola fram till sin examen vid 18 års ålder, men 1939 kom det ännu en lag mot judar som hindrade dem från att även söka de flesta professionella arbeten. Istället fick Eva arbeta på daghem med barn. Hon undvek att bli deporterad till förintelsläger genom att hon kom över ett svenskt skyddspass.

Eva berättar att dagens politiska klimat påminner henne om den gamla Horthytiden. Regeringspropagandan nu är värre än både under de fascistiska och kommunistiska regimerna, menar hon. En statlig kampanj som demoniserat en enda individ har hon inte sett sedan den jugoslaviske ledaren Josip Broz Tito bröt med Josef Stalin. Det var 1948.

– Hur de nu använder paternalism, religion och rasism, det var precis det samma under Horthy. De försöker legitimera sin politik, som inte fascism men inte heller demokrati, utan den illiberalism som Orbán själv talat om. Allt handlar bara om att berika sig själva och om att skapa en ny elit.

Antisemitismen, antiinvandringen, brösttonerna om en hotad nation – det är rökriddare för att folk inte ska tänka på och prata om det vanstyre som pågår, menar Eva Kiss.

Eva visar bilder på sig själv från tidigt 1940-tal, där hon bär en gul davidsstjärna på blusen. Hon visar även sin laptop, där hon läser nyheter på både tyska och ungerska för att hålla sig uppdaterad. Utvecklingen i Ungern sker inte isolerad från omvärlden, utan Eva jämför den med politiken som också lett till Trumps valseger, samt till Brexit. Höger-radikalism och nationalism, som leder till att makthavare som förr bar liberala masker idag plockar av dem:

– Jag har flera gånger själv mött Orbán. Mitt barnbarn Zsuzsi gick i samma musikskola som hans dotter Rahel. Jag stod inte ut med honom då heller.

JOAKIM MEDIN är frilansjournalist, författare, föreläsare och återkommande skribent i Ordfront magasin. I nummer 2 2017 skrev han om det spända läget i Irak.

VÅLD, skitsnack och show

Vad har kampsportens miljardcirkus med högerpopulismen och Trump att göra? Det mesta, menar Jonas Olofsson, som granskat hur Donald Trump tagit tjyvgrepp på politiken.

AV JONAS OLOFSSON

Tommie Smiths och John Carlos knutna nävar på prispallen vid Olympiska spelen i Mexiko 1968. Muhammad Alis protester mot det vita etablissemanget. Den illa dömda VM-finalen i fotboll mellan Holland och Argentina, där laget som representerade diktaturen tilläts på hemmaplan sparka demokratins lag sönder och samman. Sovjets och USA:s trumpna idrottsliga bojkotter under Kalla krigets sista tid. Idrotten, som anses stå över politik och utgöra en fredad zon bredvid samhället, gör förstås aldrig det. Den avspeglar, tillhör och formar samhället den agerar i.

ÄVEN SÅ i vår tid. Sommarens stora idrotts-händelse var boxningsmatchen mellan Floyd Mayweather Jr, för några år sedan världens bästa boxare i sin viktklass, och Conor McGregor, den starkast lysande stjärnan inom kampsporten Mixed Martial Arts (MMA). En match utan sportsligt intresse. Ett fyrverki av hype, iscensatt an-

tagonism, verbal tuppfäktning och medial marknadsföring. Kämparna tjänade uppåt en miljard kronor var på match, och deltog i den uppbyggande mediashowen med liv och lust. Låt oss titta närmare på vad matchen har att säga om sin samtid.

MATCHEN MARKNADSFÖRDES som en kamp mellan boxning mot MMA. Den nedåtgående, sönderkorrumpade sporten med sin storhetstid bakom sig, mot den nya värstingsporten som vunnit en världspublik med blodiga knockouter. På bara något decennium har MMA vuxit från en obskyr och ofta förbjuden tävlingsform till att skapa globala världsstjärnor som Conor McGregor.

DEN CHOCKERANDE brutalitet som utgör lockelsen med MMA hade knappast funkat, eller tillåtits, tidigare. Den hade inte heller kunnat få så snabb spridning, utan internets globala räckvidd. Och samtidigt som kampsportens epicentrum vandrat

från boxning till MMA har samhället förändrats. Filterbubblor och fabricerade nyheter präglar människors medvetande. Auktoritär populism har vuxit sig stark, skyddad av nätets anonymitet. Jag skulle säga att utvecklingslinjerna är sammanbundna. Och att den ytligt ställda frågan »Boxning eller MMA?« i stället fick svaret: »Pro Wrestling.«

DEN AMERIKANSKA kampsportstraditionen är våldsamt och exploaterande. Underhållningen står i centrum. Blandningen mellan kamp och show avspeglar det amerikanska samhället. Den ur-amerikanska låtsassporten Pro Wrestling kom via kabel-TV till svenska vardagsrum i slutet av 1980-talet. Solbrända kroppsbyggare i färgglada badbyxor och solglasögon låtsades slå och sparka varandra sönder och samman i ett välregisserat och våldsamt skådespel. Skurkar och hjältar var klart markerade. Kamp och show pågick såväl i som utanför ringen. Tre decennier senare

Trashtalk 1

YOUTUBE

WIKIMEDIA

Mayweather vs McGregor. Trashtalk 2.

YOUTUBE

WIKIMEDIA

har Pro Wrestlingens anda – uppgjorda spektakel - vandrat in i såväl boxningen som MMA. Men också, via presidentvalet 2016 och Donald Trump, rätt in i hjärtat av amerikansk politik.

PRO WRESTLING och MMA har gemensamma rötter i den så kallade catch-brottningen, en engelsk sport som populariserades i USA i början av 1900-talet på landsbygdens marknadsplatser där män tävlade inför betalande åskådare. Matcherna var våldsamma, men utgången var ofta uppgjord på förhand. Dagens amerikanska kampspor ter genomsyras helt av den fria marknadslogiken; matcher arrangeras bara när det kommersiella intresset bedöms vara tillräckligt stort. Kampsporten lever i en gråzon mellan idrott och underhållning. Men kommersialismen skapar också en symbios mellan konkurrerande fighters, som tillsammans måste bygga upp intresset från betalande åskådare. Därför är »trash talk«, skitsnacket, lika viktigt för karriären som det idrottsliga. Matchen mellan Mayweather och McGregor är kulmen på denna trend; de utövar inte ens samma sport, men det kommersiella intresset tycks ha styrt Nevadas sportkommissions beslut att godkänna matchen i Las Vegas.

MAYWEATHERS OCH McGregors stjärnstatusar bygger också tidstypiskt på obehagligheter: De två tycks förkroppsliga den auktoritära maskulinitetens avarter. Mayweather är en brutal kvinnomisshandlare och McGregor en utstuderad mobbare som gör allt för att vinna det psykologiska spelet. Deras verbala sammandrabbningar inför matchen präglades av rasistiska och homofoba tillmälen. Allt är tillåtet för att för att hetsa upp publiken och locka betalande tittare.

DET ÄR inte svårt att se likheten med Trumps kampanj: såväl republikanska motståndare som senare Hilary Clinton hånades, utmanades, beljogs i parti och minut av den showande Trump. Publiken älskade det. Medierna, konstant hungriga efter skandaler och uppseendeväckande citat, sög i sig Trumps eldfångda stil som milkshake till amerikansk äppelpaj.

DONALD TRUMPS »trash talk« kom direkt från Pro Wrestling-världen. Liksom vissa av hans politiska kontakter. Magnaten upplät tidigt sina hotell och casinon för såväl boxning och Pro Wrestling. År 2007 blev Trump själv en wrestlinghjälte; i showen »The battle of the billionaires« representerade de rivaliserande arrangörerna Donald Trump och Vince McMahon varsin brottare. Under matchen, till publikens jubel, tacklade Trump McMahon till marken och fortsatte därefter att slå honom i ansiktet i ett koreograferat låtsasslagsmål. Trump gjorde året därpå en stor investering i MMA-organisationen Affliction Entertainment och planerade att marknadsföra de våldsamma matcherna med hjälp av dokusåpor. Det var en misslyckad satsning, men tack vare Fedor Emelienenko, Affliction Entertainments affischnamn och vän till Vladimir Putin, knöt Trump kontakter med ryska affärsintressen.

Donald Trump vann som bekant det amerikanska presidentvalet 2016, med god hjälp av Ryssland. Hans rådgivare Sam Nunberg har medgivit att den var direkt inspirerad av wrestling-cirkusens »trash talk«.

Donald Trump vann som bekant det amerikanska presidentvalet 2016, med god hjälp av Ryssland. Hans rådgivare Sam Nunberg har medgivit att den var direkt inspirerad av wrestlingcirkusens »trash talk«. Banden är starka. Trump har starkt stöd bland kampsports- och wrestlingfans. Wrestlingmagnaten Vince Mahons dotter Linda rekryterades av Trump till posten som småföretagarminister, och Dana White, VD för den ledande MMA-organisationen UFC, är en av Trumps mest trogna supportere.

BANDEN MELLAN kampsport och auktoritär politik är starka även i forna Sovjetunionen. Vladimir Putin, liksom Tjetjeniens brutale diktator Ramzan Kadyrov, älskar MMA. Kadyrov har låtit bygga ett storslaget träningscenter för MMA i hu-

Banden mellan kampsport och auktoritär politik är starka även i forna Sovjetunionen. Vladimir Putin, liksom Tjetjeniens brutale diktator Ramzan Kadyrov, älskar MMA.

vudstaden Grozny. Diktatorns säkerhetschef leder centret och använder det som rekryteringsbas för elitsoldater. Sporten har blivit ett sätt för den isolerade diktaturen att skapa internationella kontakter, och besökande kampsportstjärnor får generös ersättning. På diktatorns gästlista finns bland annat Floyd Mayweather och svensken Alexander Gustafsson, rapporterar journalisten Karim Zidan. Genom sin framgångsrika MMA-satsning vinner Kadyrov legitimitet hos ett hårdat folk där våld och krig tillhör vardagen. Det är knappast en slump att samma regim som ägnar sig åt denna dyrkan av våldsamt machismo påbörjat en vidrig förföljelse av homosexuella.

DENNA VÅR tids sammanblandning av auktoritär politik och kampskultur förebådades av Frankfurtskolan, en grupp vänstersinnade tyska tänkare med judisk bakgrund som försökte förstå 1900-talets kulturella och politiska förändringar. I Stuart Jeffries nyutkomna biografi *Grand Hotel Abyss* tydliggörs hur deras idéer är relevanta för att förstå dagens högerpopulism. De beskrev hur filmkonsten gjorde det möjligt för en person att skapa sig en ny karaktär, avskild från det verkliga livet. Det hade kunnat bli en frigörande, revolutionär kraft. Men studier av Theodor Adorno, Erich Fromm och Max Horkheimer visade i stället att efterkrigstidens amerikaner, precis som tyska arbetare på 1920-talet, ofta delade de fascistiska värderingar och föreställningar som förde Hitler till makten; traditionalism, ledarkult, upptagenhet vid makt och hierarkier, tron att världen är en farlig plats, cynism. Trumps agenda tycks perfekt anpassad för fascister. Frankfurtskolan menade att Hollywoodindustrin indoktrinerade medborgarna till dyrkan av filmstjärnor och konservativa ideal. Samma tendenser delas

av dagens högerpopulister, som skapar sig nya, kraftfulla och hatiska alter egon med hjälp av, och på, nätets hat- och propagandasidor.

ADORNO BESKREV hur fascister omvandlar frågor om sant och falskt till frågor om makt. Trump utmanar mycket riktigt nästan dagligen sina kritiker och motståndare om »sanningar«. Med sin presidentmakt som enda argument hävdar han uppenbara osanningar som sanningar, och tvekar inte att hota och förfölja de som säger emot. Auktoritär populism strävar efter att ta över demokratiska institutioner och nedmontera dem: de ständiga angreppen på »fake media« handlar i mycket om att krossa de sista sannings- och värdeneutrala publicistiska instinkterna i amerikanska medier – den första statsmakten är erövrade, den tredje ska inte lämnas ifred. I dagens massmediesamhälle är observationen särskilt relevant; det är numer inte bara segraren som skriver historien, utan den som skriver historien segrar. I sin segrande taktik valde Trump att inte låta traditionella medier skriva historien om sig själv.

SOM PRESIDENTKANDIDAT saknade Trump en traditionellt organiserad valrörelse, men han behärskade mediernas logik. Han vände sig direkt till passiviserade mediekonsumenter via twitter och genom att själv ringa in till konservativa TV- och radioshower. De kommersiella mediehusen förstod att Trumps utspel lockade tittare och läsare, och behandlade honom välvilligt. Den konservativa TV-kanalen Fox News var särskilt viktig för Trumps kampanj genom dess medvetet hårdvinklade nyhetsprioritering och fokus på underhållande åsiktsjournalistik. Många av Trumps kontroversiella uttalanden om Mexikaner, muslimer och antifascister hämtades, och hämtas, direkt från Fox News.

TRUMPS KAMPANJ vanns slutligen via sociala medier, då de traditionella mediernas feghet gjort dem irrelevanta, lätta att runda och nonchalera i väljarnas ögon. Strategin, att ha direkt kontakt med folket, förbi »Der Lügenpresse« var ett av de tyska nationalsocialisternas starkaste strävanden

den på 1930-talet, och dagens Trumpsupportrar beskriver traditionella medier på samma sätt, som »lying press«. Den som kontrollerar informationskanalerna kan se till att budskapet står oemotsagt. Detta levererade Brad Parscale, ansvarig för Trumps onlinekampanj, åt Trump. Parscale köpte och analyserade stora mängder data från Facebook så att Trumps budskap kunde skraddarsys på individnivå. En lukrativ marknad uppstod för påhittade nyheter och konspirationsteorier anpassade för Trumpsympatisörer som spred dem via sociala medier. Skribenter belönades av internetannonser för grundlösa konspirationer om att Hillary Clinton i hemlighet bedrev barnprostitution från en pizzeria i Washington. Denna typ av falska nyheter blev inte kommersiellt gångbara inom den liberala vänsterns mer källkritiska supportrar. Men bland Trumps väljare dränkte de ofta »gammelmedias« mer verklighetsbaserade rubriker.

MEN TRUMPS kampanj utnyttjade, och påskyndade, den pågående radikaliseringen inom den amerikanska högern. Dess framgångar berodde på de auktoritära högerväljarnas starka sammanhållning, redan etablerade (av inte minst Fox News) misstänksamhet mot »liberala medier«, i kombination med en genomtänkt, hänsynslös (anti)mediestrategi. Eftersom Trumps seger berodde på medialt genomslag hos en auktoritär väljarbas är det inte förvånande att han fortfarande hetsar sina supportrar mot kritiska journalister: en tacksam stroppig »elit« att låtsas stå bredvid sina enkla väljare och raljera mot. Pro Wrestlingens trash talk som permanent politiskt vapen, bokstavligen: Nyligen twittrade Trump ett filmklipp från slagsmålet i »Battle of the billionaires«, men i den redigerade versionen täcks Vince Mahons misshandlade ansikte av en CNN-logotyp. Symboliken är övertydlig; Presidenten spöar upp de lögnaktiga massmedierna. Det är inte länge sedan USA beskrevs som den »demokratiska frihetens globala försvarare«. Allt gick så fort.

NU ÄR inte parallellerna mellan kommersialiserad kampsport och kommersialiserad politisk show något helt nytt. För

trettio år sedan beklagade sig mediekritikern Neil Postman i boken *Underhållning till döds* över hur TV förvandlade seriösa politiska debatter till boxningsmatcher. Pierre Bordieu beskrev i *Om Televisionen* hur tyckare med rätt tillrättalagt yttre och förmåga till snygga one-liners tilläts sätta agendan i ett snuttifierat och idoldyrkande debattklimat. Idag kan kanske de politiska journalisterna, som lät Trumpkampanjens lögn stå oemotsagda för att inte anklagas för partiskhet, lära sig något av kampsportsjournalisterna. De har utvecklat en förmåga att urskilja lögn och distraktioner, och analyserar dem som en naturlig del av det psykologiska spelet och marknadsföringen. Ariel Helwani, en av MMA-världens mest respekterade journalister, menar att det kanske är just MMA-journalisterna som vore bäst lämpade att bevaka dagens politiska utveckling.

MAYWEATHER VS McGregor var förstuds inte bara en boxningsmatch, utan en symbolisk kamp där MMA utmanade den traditionella boxningsvärlden – och resultatet blev kommersiellt jippo, ett hån mot idrottsliga värden. Donald Trump är på ett liknande sätt inte bara en politisk ledare, utan en symbol – och högst konkret verktyg för – hur högerpopulismen utmanar den amerikanska demokratin. Detta är idrottsliga och politiska avspeglingar av en tid av besvikelse, där krossade drömmar om ökat materiellt välstånd och en ljusare framtid för kommande generationer har ersatts av underhållningsindustrins symboliska, men ständigt expanderande, välstånd. Matchen mellan Mayweather och McGregor går till historien som en ögonblicksbild av en tid där hela världen stod på spel. Medan vi tittade på en kamp som bara var ett meningslöst skådespel.

JONAS OLOFSSON är docent i psykologi vid Stockholms Universitet och gästforskare vid New York University Medical Center.

Boktips om POPULISM

DESSA BÖCKER GÅR SÄRSKILT BRA IHOP MED DETTA SPECIALNUMMER.

Läs alltid mer Chantal Mouffe!

Hegemonin och den socialistiska strategin, Vertigo och Glänta 2008 (1985)

Genombrottsboken tillsammans med Ernesto Laclau behandlar socialismens historia och socialdemokratins problem. Men samtidigt läggs här grunden för hennes diskursanalytiska ansats och utgör än idag en teoretisk utgångspunkt för forskningen. *Om det politiska*, 2008 (2005) Tankekraft förlag och Agonistik. Texter om att tänka världen politiskt, 2016 (2013).

Två av hennes böcker som behandlar populism och som även de förtjänstfullt översatts till svenska.

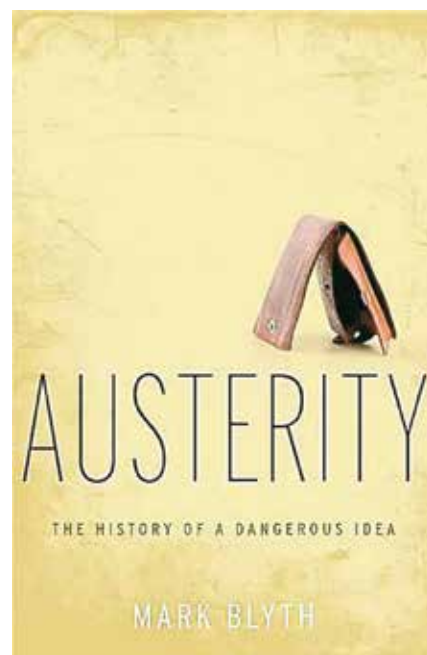
Något ingående om skuldsättningens och populismens sammanflätade historia

Skuld: de första 5000 åren av David Graeber. Daidalos (2012 (2011))

Här beskrivs mycket mer än hur skulderna ligger till grund för de populistiska upproren i det antika Grekland. Till exempel även hur slaveriet hänger samman med myntens uppkomst. Enormt infallrik. *Austerity: The History of a Dangerous Idea* av Mark Blyth. Oxford University Press. (2013).

Här ges den långa parallellhistorien till skulderna – åt-

strammingspolitiken som följer på skuldkriserna. Populismen kopplas in här med på övertygande sätt, särskilt i ljuset av Blyths övriga forskning där han intresserar sig för likheterna mellan dagens globalisering och den vid förra sekelskiftet. Frihandel, finanskriser, åtstramning och populism – historien upprepar sig inte, men rimmar fint. (Se även på Blyths slagfärdiga förklaringar av populismen av idag på Youtube).

Om vår tids populism

The Populist Explosion: How the Great Recession Transformed American and European Politics av John Judis. Columbia Global Reports. (2016)

Journalisten John Judis skildrar och exemplifierar hur den politiska klassen och intelligentian i Väst misslyckats i att förstå populismens krafter, och gjort misstaget (som Chantal Mouffe också framhåller) att avfärda populisterna som antingen knäppskallar eller rasister. Judis menar att till exempel EU:s oförmåga att ta resultaten av sina egna folkomröstningar på allvar har bäddat för att populismen är här för att stanna.

Folkstyret i rädlans tid av Olle Wästberg och Daniel Lindvall. Fri tanke (2017)

Ordföranden respektive huvudsekreteraren i den statliga Demokratiutredningen (2016) ger en pedagogisk överblick av vår tids politiska omvälvning. Koncentrerar sig mest på den auktoritära högerpopulismen.

Klassiker om demokratiens underströmmar och motsättningar

Det politiska omedvetna av Fredric Jameson. Brutus Östlings bokförlag. (1994).

Upplýsningens dialektik av Max Horkheimer och Theodor Adorno. Daidalos (2012 (1944))

Klassiker av Frankfurtskolans grand old men. Både daterad och ständigt aktuell. Avsnitten om jazzkulturen är fnissigt missriktade och tankeväckande, huvudtesen om den massmediala kulturens kommersialisering och kompromettering av demokratin är svårare att skratta åt. Passar fint som samläsning med essän om kampsport och populism i detta nummer.

Holländske statsvetaren Cas Muddes 5-i-topp-lista på böcker om populism:

- 1 *The People* av Margaret Canovan. (2005)
- 2 *The Populist Persuasion* av Michael Kazin. (1998)
- 3 *Populism* av Paul Taggart. (2000)
- 4 *The Populist Explosion* av John Judis. (2016)
- 5 *What Is Populism?* av Jan-Werner Müller. (2016)

Källa: Fivebooks.com

ARABISKA TEATERN

Arabiska Teatern är Europas enda professionella arabiska teatergrupp.

Vi gör teater på arabiska.

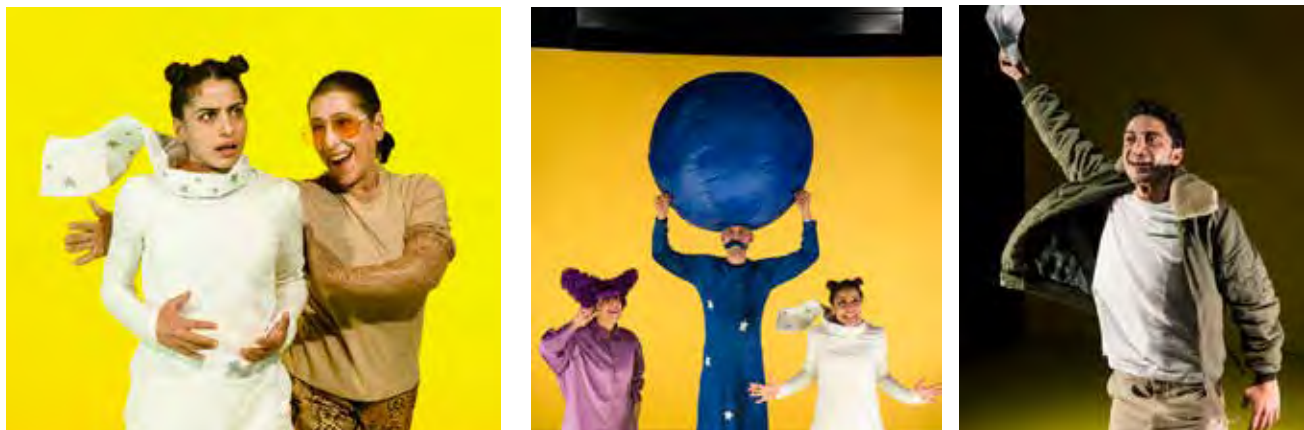
”Den lille prinsen” turnerar med Riksteatern till ett fyrtiotal städer hösten 2017.

Vi gör också föreställningar som passar väldigt bra på bibliotek, som dockteater och berättarföreställningar.

Läs mer: www.arabiskateatern.se

www.facebook.com/arabiskateatern

Den lille prinsen (på arabiska med svensk textning)

Turné med Riksteatern september-november 2017

Arboga, Avesta, Boliden, Borlänge, Enköping, Eskilstuna, Eslöv, Fagersta, Falkenberg, Gnosjö, Halmstad, Härnösand, Kalmar, Karlshamn, Karlstad, Kristianstad, Lidköping, Lindsberg, Lysekil, Nordanstig, Norrköping, Norrtälje, Nödinge/Ale, Olofström, Sandviken, Simrishamn, Skellefteå, Sundsvall, Säffle, Söderhamn, Södertälje, Tierp, Uddevalla, Upplands-Väsby, Gottsunda, Uppsala, Vansbro, Älmhult och städer i Södermanland.

Läs mer om turnén: www.riksteatern.se

Al Hakawati Mustafa
(Berättarföreställningar)

Teaterworkshops

Vi gör också dockteater, sagoläsningar och föreställningen *Sverige, Sverige, älskade vän?*
www.arabiskateatern.se

/KULTUR/

Faludis far / Klenells kamp / Laglydig läsning / Poesi i Puntland

Byk i bok och allmänt tvättvett

LÄNGTAR MER efter att folk ska tvätta sin smutsiga byk än att de ber om förlåtelse för den. Jag menar, ska skitig tvätt förlåtas av andra än de som smutsat ner den, ska läsare, lyssnare, titlare, medborgare bli delaktiga i X:s lorthögar?

I ett dramaturgiskt uppskruvat debattklimat finns det många som har anledning att stämma in i 1800-talsordspråket »Gud ske lov att man inte har någon härva med i den byken«. I dagens alltmer offentliga byk är dock risken stor. Smutsvätthögarna ligger lite varstans, lätta att hitta, svåra att rengöra. Underskatta aldrig vikten av att tvätta i tid, när hela världens smutstvätt, men också den rena väldoftande, ryms i ett facebookflöde.

Nog finns det något heligt över tvätten, som sveper över kulturer och klasser. Alla har ett förhållande till tvätt. Det är laddat. Det är intimt, att inte tvätta är nästan dålig karaktär. Många möten ställs in med förklaringen, »jag ska tvätta«. Tvätta kan också vara ett bevis för att man är en »riktig« människa, »jag körde tre maskiner«, säger/skriver någon, okej vi förstår, du är duktig.

Tvätta eller inte är också en symbol för hur någon mår, eller vill må. Det avspeglar sig i litteraturen som rymmer många skildringar av tvätt som markör för läget i tillvaron. Och tidsandan.

I en del samtidsskildringar skulle förhållandet kunna sammanfattas som: högar av tvätt på golvet, höga som hus, låga som fan. Vad är väl en topp för 500 spänn värd när ingenting annat är någonting värt. I Kate Zambrenos intressanta *Green girl* är Ruth den olyckliga, rotlösa, sökande unga huvudpersonen som kliver i sina tvätthögar, fiskar upp något plagg från golvet, luktar på det och drar på sig det igen.

En del tar hand om sin tvätt, kanske ett inövat gammalt mönster; hur risigt det än är så är det en liten rest av »normalitet«. I Birgitta Stenbergs bok *Rapport* är författaren hemma hos

en kompis som har legalt knark, bor i en fuktig källarvåning. Hela lägenheten är tropiskt ångande. Kompisen har tvättat och hängt våta kläder överallt. Det är en lysande liten snabbskildring av hur en människa som strax ska ut på gatan för nästa torsk ändå håller fast vid resterna av det som en gång var.

I Moa Martinsons *Mor gifter sig* går Moas mamma till pantbanken med ett rent och nymanglat lakan. Det är värt något.

I HC Andersens social-realistiska berättelse *Hon dugde inte* är den olyckliga modern tvätterska, i det iskalla vattnet klappar hon tvätten och dricker brännvin för att hålla värmen, och dör för tvätten och försörjningen av sin son.

I Lucia Berlins novellsamling *Handbok för städerskor*, är den gravt alkoholiserade kvinnan, i »Angels tvättomat«, och hennes olyckssyskon, så fyllesjuka att de inte kan öppna luckan till tvättmaskinen. Men tvättar gör de. Och ingen skildrar tvättandets sociala dimensioner som Lucia Berlin.

Hur betar man sig då med den offentliga och privata »tvättsäcken«? Ska lorttvätten hängas ut för offentlig vädring, eller tvättas och sedan hängas ut? En avvägning, vissa ingrodda fläckar går inte bort. Och även den mest personliga tvätt kan bli politisk. Den minsta tvätthög kan hamna i den offentliga byken, eller på facebook.

MARIANNE STEINSAPHIR

FRÅNVARANDE FAR SKIFTAR TILL MOR

Den amerikanska journalisten och författaren Susan Faludi, hyllad feministikon sedan hennes banbrytande och ögonöppnande bok *Backlash, kriget mot kvinnorna*, på svenska 1992, slog ner. Hon gjorde där upp med de motgångar som hon ansåg att amerikanska kvinnors rättigheter möttes av under 1980-talets konservativa era. Inte olik dagens situation.

Några böcker senare ger Susan Faludi ut ett reportage om sin pappa, långt ifrån en traditionell memoar. *Mörkrummet* är uppskakande och omstörtande, den skär genom 1900-talet historia, transsexualitet, gender, politik, judendom, förföljelse. Och kanske det viktigaste: identitet. En strålande journalistisk undersökning där läsaren är med i en process som till lika delar är privat och politisk. Den utmynnar inte i någon lugn, tydlig slutsats. Den privatpolitiska syntesen förblir på många nivåer en gåta.

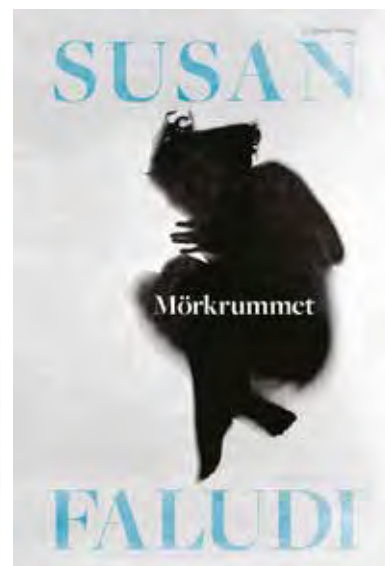
På ålderns höst könskorrigerade sig Susan Faludis far i Thailand och förvandlade sig till Stéfanie, nu bosatt i födelsestaden Budapest. Född i judisk överklassmiljö som Istvan, macho, våldsam och assimilerad familjefar Steven i den amerikanska drömmens USA. Överlevare av andra världskriget, dessutom som tonåring livräddare av familjen genom att sätta på sig Pilkorsbindeln och föra ut

FISCHELLA SF

sin familj från en annars säker resa till koncentrationsläger. Mer än 450 000 judar i Ungern deporterades under andra världskriget. Faludi söker också först den egna familjens historia i skenet av nazism och judendom. Varför sa hennes pappa Stéfanie upp kontakten med sin mor. Hon nystar och lirkar i en långsam och svår process med en distanserande humor. Saklig och klar döljer hon aldrig hur svårfångad Stéfanie är, en ovillig guide till historien, både sin egen och den ungerska. Faludi måste lura henne till de platser som varit viktiga för familjen i Budapest.

Frågorna Susan Faludi ställer genom fadern om identitet; den judiska, nationaliteten, könstillhörigheten är en dissektion

Susan Faludi
Mörkrummet (övers: Emeli André)
Leopard

av historien och samtiden, och naturligtvis djupt personlig. Upprörande i sin klarsynta, sökande analys, även av dagens Ungerska politik där Jobbik stärker sin fascistiska position.

Faludi är Pulitzerbelönad och i hennes journalistiska metod lämnas inget åt slumpen. Susan Faludis resa börjar med att fadern hör av sig, de har inte haft kontakt på 25 år och förklarar: »Jag har fått nog av att spela en aggressiv machoman som jag egentligen aldrig varit inuti«.

Stéfanie är en undanglidande, nästan osannolik person. Eller är hennes jag, med sin skiftande persona anpassat till det historiska sammanhanget där hon själv alltid är i centrum? Under de cirka tio år som Susan Faludi träffar sin pappa och försöker förstå vrider sig Stephanie

många varv på både den historiska axeln och den personliga.

Titeln *Mörkrummet* är mångbottnad, men att Stéfanie var en framgångsrik fotoretuscherare och modefotograf under den tid då fotoshopping var okänt är förstås kongenialt med historien om en kvinna som en gång var man, som en gång levde i ett land med en stor judisk befolkning. Om Stéfanie som nu bor i ett hotfullt Budapest där Susan och hon besöker en synagoga. Kippa behöver hon inte sin nya identitet. »Jag har aldrig varit i en synagoga utan kippa förr. Det är okej, jag vänjer mig vid saken på tio minuter.« Far och dotter är länkade i varandra genom den ständiga frågan om identitet. Vad är identitet, och går den att dölja? Kan någon välja?

MARIANNE STEINSAPHIR

ORDGLAD OCH KONFRONTATIV DEBUT

Johannes Klenells alter ego Jonas flyttar till Stockholm, och, oturligt nog för honom, även till en praktikplats på vänsterförlaget »Det fria ordet«. Denna utåt sett välordnade och stolta högborg för progressiva värderingar och publicistik visar sig vara så rörigt organiserad att den får den tvärsure, korvmumsande inventarien Bosses urmodiga, egenbyggda »datorrum« i mitten av »Det fria ordets« bysantiska lokaler (tjuvkopplade hårddiskar från tidigt 90-tal, nödortfiktigt kylda av ett halvdussin kontorsfläktar) att framstå som ett föredöme av rationalitet och effektivitet.

Klenell skildrar med rask och redig prosa de minst sagt karikerade karaktärerna på »Det fria ordet« och den klaustrofobiska röra av ekonomiska oegentligheter, logistiska idiotier och storvulna politiska och litterära ambitioner de ramlar runt i. Det hela blir lagom avslöjande, läsaren kan inte helt säkert säga vad som är taget från verkliga händelser, vad som är lite sant och vad som fabulerat. På så vis kan inte heller boken, vilket säkert vissa inblandade tackar för, utgöra något underlag för varken offentlig uthängning eller åtal. Klenell är också smart nog att göra sitt alter ego till en minst lika sjaskig figur som någon annan i det knasiga menageriet av vänsteristiska publicister, haverister, idealister, latmaskar, dumskallar och allmänt förtvivilade stackare.

Att det är Ordfront – förlag, förening, magasin (och Galago) som är verklighetens förlaga för »Det fria ordet«, och att flertalet verkliga händelser och personer fått stå modell för Klenells roman råder det inget tvivel om. Denna tidningschefredaktör figurerar i en av de välvilligare karikatyrerna. Men annars sparar inte Klenell på krutet, varken i avslöjandena, formuleringarna eller de ofta rent slap-stick-artade scenerna.

En debutroman som både berättar ett stycke svensk samtids historia och får en att flabba högt. Det är inte illa alls. Att den ges ut på Natur & Kultur lämnar jag okommenterat.

MARTIN HANSSON

Det Fria ordet
Johannes Klenell
(Natur & Kultur)

FOTO: OLA KJELBYE

BEFRIANDE BÖCKER

I Frankrike har sedan ett par år bokläsning kunnat ge strafförkortning åt fängelsedömda.

AV VICTORIA MACHMUDOV

Lire Pour En Sortir, Läsa för att komma ut, ligger bakom initiativet, och har aktivitet på 12 fängelser runtom i Frankrike, och har mer än 1000 deltagare.

Programmet startades i juli 2014 med inspiration från det brasilianska initiativet "Remissão pela Leitura". När Brasilien 2009 lagstiftade om saken var det det första landet att introducera ett program av denna typ men även i Italien har metoden testats.

Lire Pour En Sortirs program är öppet för alla, oavsett begånget brott. Hur mycket strafftiden kortas är individuellt. Efter varje läst bok måste den intagna skriva en rapport på fyra sidor och berätta om sina tankar och åsikter kring boken. Rapporten överlämnas sedan till en domare som beslutar om strafförkortning.

– Tidigare gällde bara strafflindring vid studier eller arbetsutbildning. Vi ändrade lagen och lade till ett tredje alternativ till dessa två, ett som berör kulturell aktivitet, läsning inkluderat, berättar grundaren Alexandre Duvall-Stalla.

Alexandre Duvall-Stalla har arbetat som straffrättsadvokat i över 20 år och menar att projektet inte enbart bidrar till positiva effekter när det kom-

ALL RIGHTS RESERVED

mer till insikter om den frihetsberövades livssituation, utan pratar även om vikten av att den intagnes språkliga kunskaper förbättras:

– Jag försvarar brottslingar i domstolen och har förstått att bristen på ordförråd är ett problem för dem, de kan inte sätta ord på eller förklara vad de gjort, hur de begått brottet och hur de skulle kunna vara till nytta för offren efteråt.

En av huvudmålsättningarna med initiativet är att bekämpa analfabetism. I franska fängelser är cirka 11 procent av internerna analfabeter, och för många av deltagarna som anslutit sig till programmet är

frihetsberövade att tänka över vad de vill få ut av livet i framtiden. Han pratar om hur läsning spelar en viktig roll i samhället under studier och även efter för vissa specifika yrkesgrupper och ställer sig frågande till varför denna aktivitet inte är en naturlig del av rehabiliteringsprocessen i fängelser också.

– Det är utbildning och kultur som ger dig möjligheten att få ett jobb och integreras, säger han.

Böckerna som deltagarna får välja mellan är anpassade till olika nivåer och består av allt från skönlitterära verk till tecknade serier och lyrik. Deltagarna väljer tillsammans med en volontär ut böcker som passar. Relationen mellan volontärerna och de intagna menar Alexandre Duvall-Stalla är viktig för rehabiliteringsprocessen.

– De följer personen under hela processen och träffar den intagna varje eller varannan vecka för att prata om boken, och läsningen. Sedan kan de få hjälp med att skriva bokrapporten. Den relationen är väldigt viktig för dem, för i fängelset pratar de bara med de andra intagna, de har ingen kontakt med människor från utsidan.

det första gången de läser. Ett annat syfte är att förbereda de intagna inför frigivningen och hjälpa dem att få jobb när de kommer ut:

– Vi håller på och arbetar på ett projekt med en bokbil som kommer åka runt till ställen där böcker idag är lite av en bristvara, som ute på landsbygden eller i småstäder utan boklädor. Vi vill alltså skapa ett program för människor i fängelser som vill arbeta som chaufförer eller bokförsäljare och starta ett litet företag som kan anställa människor från vårt program.

Alexandre Duvall-Stalla konstaterar att Lire Pour En Sortir gett resultat och hjälper de

En svart komedi med övernaturliga inslag

TIDNINGSHUSET

SOM GUD GLÖMDE

Urpremiär 23/9 Studion

Av GERTRUD LARSSON Regi MICHAELA GRANBERG

Med VICTORIA DYRSTAD, SVEN-ÅKE GUSTAVSSON, LISA LINDGREN, FREDRIK LUNDIN, VICTORIA OLMARKER

Biljetter 031 708 71 00

Mat & dryck 031 708 70 90

www.stadsteatern.goteborg.se

Göteborgs Stadsteater

NOVEMBER FESTIVALEN

Sveriges bästa kortfilmer

24-25 NOVEMBER

Folkets Hus Kulturhuset

TROLLHÄTTAN - NOVEMBERFESTIVALEN.SE

SOMALIA – diktarnationen

Poesin har räddat Somalia från att gå under som nation av 26 års inbördeskrig och flera torkkatastrofer. Magnus Boding Hansen har träffat nomader och poeter i dikternas och diktarnas land.

TEXT: MAGNUS BODING HANSEN. BILD: FREDERIK ØSTERBY.

Garoowe, Somalia. Torkan har tagit hälften av getterna. Inte ens kamelerna har klarat sig den här gången. Men den kortväxte herden ler brett när jag frågar efter hans favoritdikt. Med ceremoniell värdighet börjar Ero Absir att recitera en flera hundra år gammal arbetsdikt om betesmarker.

– Jag lärde mig av min far, som lärde av sin far, och så vidare, berättar han stolt.

– Vi reciterar dikter vid elden nästan varje kväll, tillägger hans fru, Hawa Said, en smula generat.

Det äkta paret följer sina djur på den självstyrande regionen Puntlands torra, steniga högslätter. De bor i ett kupoltält på två gånger två meter. Krukor, kärl med stekolja och sovmattnar sitter surrade på insidan av tygtältväggen, som utvändigt är beklädd med en presenning, och stadgas av träribbor. Ingen av makarna kan läsa,

ingen av deras tre barn går i skola. Men det är nomadfolk som dessa som genom generationerna håller liv i det som är en av somaliernas främsta stoltheter: diktartaditionen.

Somaliskan fick ett alfabet först 1972, och det är ännu inte särskilt vanligt att skriva ner dikter. Man lär sig dem utantill, spelar in dem på kassetband, eller reciterar dem i radion eller på Youtube. Diktare och skalder är av tradition högt respekterade i somalisk kultur. Poeter har ofta varit sina klaners talespersoner, men också haft roller som underhållare, minnesbanker och politiska kommentatorer.

De flesta somalier kan en hel rad dikter utantill. Under mitt besök i Puntlands huvudstad Garoowe hör jag dikter överallt, alla från magra soldater till byggjobbare i skitiga t-shirts till businessfolk i tredelad kostym brister titt som oftast ut i begeistrad och koncentrerad recitation.

Redan 1854 kallade den engelske upptäcktsresanden Richard Francis Burton somalierna för »diktarnationen«.

»Det är anmärkningsvärt att ett land utan skriftspråk har ett sådant överflöd på poesi och vältalighet«, skrev den brittiske besökaren två år senare i sin bok *First Footsteps in East Africa*.

»Landet vimlar av av diktare: och varje person verkar ha en litterär åsikt, minst lika välutmejslad som om den läst tidsskrifter i 100 år«.

Den somaliske akademikern Said Sheikh kommenterade 1986: »Det är lika roligt som vanligt att stöta på en grupp nomader som samlats kring en kortvåg-radio och upphetsat diskuterar kvaliteten på den dikt de just hört, mitt bland betande kameler.«

Idag bor det över en halv miljon somalier i Nordamerika och Europa, och även bland dessa återfinns många poeter.

Hawa Said och Ero Absir utanför sitt tält i Puntland.

De somaliska diktarna i Väst har de senaste åren blivit alltmer erkända och kända.

Min favorit bland dessa är den 28-åriga Warsan Shire, som 2013 belönades med det första African Poetry Prize. Sedan dess har han även prisats i Australien och England, där hon också ges ut i den populära serien Penguin Modern Poets. Hon har till och med blivit något av ett kultfenomen, och hennes runt 100 000 följare på Tumblr och Twitter delar flitigt hennes dikter.

I fjol använde sig den amerikanska popstjärnan Beyoncé av Warsan Shires dikter, på sitt album Lemonade: Shire var också med och omarbetade dikterna till sångtexter.

Låten »Denial« börjar »I tried to change / Closed my mouth more / Tried to be soft, prettier / Less... awake« (Jag försökte ändra mig / stänga munnen mer/ försökte vara mjuk, sötare / Mindre ... vaken.) Ett »du« har blivit »jag«, annars är det exakt som originaltexten ur Warsan Shires *Teaching My Mother How to Give Birth* från 2011.

Proteströrelsen mot Donalds Trump så kallade »muslim ban«, förbudet för resande från en rad muslimska länder, lånade också från den brittisk-somaliska poeten: deras samlande slogan »no one leaves home unless home is the mouth of a shark« (Ingen lämnar sitt hem, om inte hemmet är en hajs gap), kommer från hennes dikt *Home*.

Vanliga ämnen i Warsan Shires dikter är längtan, förhållanden sex och hur det är att tillhöra olika kulturer. Hon föddes av somaliska föräldrar i Kenya, är uppvuxen i London och bor numer i Los Angeles i USA. Men hennes stil har alltid varit mycket somalisk. »Jag tänker på somaliska«, har hon sagt, och skriver med en rättframhet, bildriktighet och språklig lätthet som är typisk för somaliska diktare, och som kanske kommer sig av att de slipats i en utpräglad muntlig diktarkultur.

ÄVEN OM de somaliska poeterna i exil förstås skriver ner sina dikter, och de traditionella somaliska diktverken följer avancerade regelverk för rim och metrik, kan bägge sorternas diktning sägas vara mindre inåtvända och otillgängliga än mycket poesi från mer utpräglade skrivkulturer.

Dikterna är ofta också skoningslöst sarkastiska och cyniska, vilket också den somaliska umgängestonen är känd för. Somaliskans känsla för öknamn närmar sig nästan en konstform. Handikappade kan kallas sådant som »lugay«, den enbente, eller »faroole«, den fingerlöse. En asiat kallas säkert för »indhayare«, små ögon. Själv blev jag snabbt döpt till »stornäsa« av en käck liten kille i Arsenaltröja när jag besökte ett läger för internflyktingar i en förstad till Garoowe. Pojken placerades pedagogiskt sin lilla näve mitt i ansikte för att jag säker skulle förstå varför. Det brutalt direkta och den barnsliga ärligheten kan ses gå igen i dikterna, men med än större påhittighet.

Ett bra exempel är Warsan Shires dikt *Ugly* (Ful): »Din dotter är ful«, kastar hon loss, men det är bara början: »Som barn

vägrade släktingarna hålla henne. / Hon var träflisor och havsvatten. / Hon påminde dem om kriget. / ... / Du är hennes mor. / Varför varnade du henne inte, håll henne som en ruttnande båt, och berätta för henne att män inte kommer älska henne / om hon är täckt av kontinenter / om hennes tänder är små kolonier / om hennes mage är en ö, / om hennes låår är gränser? / Vilken man vill gå till sängs / och se världen brinna / i sitt sovrum?«

I VERKEN AV DE POETER SOM STANNAT i Somalia är inbördeskriget, som bröt ut 1991, starkt närvarande. En av mina absoluta favoriter är Cabdulqaadir Xaaji Cali Axmeds dikt *Samadoon* från 1995. Det året hade krigets anarki nått en absolut botten, samtidigt som svår torka rådde. Folket led av svält, boskapsstölder, krigsherrars inbördes strider. Här är dikten översatt till engelska av Martin Orwin:

*the killing happens the destruction of the lands
creation's burial refugees' flight from the country
as outlaws pass among the people long suffering
weak wretches
they enter the shade of the dead wood
the forest's been destroyed by scorching sand
rotten brush dense dead thicket
silvered tree stumps calls of help help
somebody help the women the children the frail
licked by the red hot spears
the tank with lust to launch at even unpeopled places
the playful gun sight the hollow stocked gun
the kalashnikov the bomb the shortened jeep
the rolling mortars descending from the sky
napalm peeling stripping your burnt skin
the anti tank p10 ricocheting ring
the rpg7 the smaller bazooka
and the ammunition belt at the ready
the aloes with their troubles and painful injury
standing unmilked and drinking their fill
ready for destruction sent by death
and guns and gunpowder of satan it's not in your interest*

DIKTENS BRUTALA STRID liknar de som rasar inte långt från Garoowe, längs Puntlands omstridda gränser mot Galmudug-provinsen i syd och Somaliland i Väst. Man slåss om nästan vad som helst, och allianserna är svaga, oklara och ombytliga.

En av de senaste anledningarna till stridigheter är de stora oljefyndigheter som återfinns under den torra, röda jorden. En timmes färd västerut från Garoowe kör jag förbi en oljekälla som gjutits igen med cement och vaktas av en ensam soldat. Man har inte pumpat upp en enda droppe olja, ned utvinningsrättigheterna har sålts flera gånger om av makthavare i centralregionen

Mogadishu, politiker i Puntland och Somaliland samt flertalet lokala makthavare. Många somaliska diktare har god insyn i den här sortens intriger och konfliktodynamik.

Ofta nöjer sig dock inte med poeterna med att inspireras av eländet. Deras roll har traditionellt varit att företräda klanens intressen i kamp med andra klaner.

– Diktare startar krig och sluter fred. De kan göra folk arga eller vänligt inställda. Men framförallt har de visat stort mod i att tala för fred.

Detta berättar Abwan Cabdulqaadir Cabdi för mig när vi sitter på mitt hotells takterass, medan getter bräker och barn leker högljutt på gatan nedanför. Han är Puntlands kanske mest berömda poet, och kallas »Shube«, Vattenfallet, för att han talar som ett. Den äldre, haltande mannen menar rentav att det är poesin som räddat Somalia från att helt gå under som nation efter 26 års inbördeskrig. Dels genom att diktare hjälpt till av rent konkret avvärja en hel rad slag och stridigheter, men också genom att ge folk någonting att samlas kring.

Shube berättar att hans egen stora hjälte är den berömda nationalskalden Abdullahi Suldaan Mohammed, eller »Timo Cad« (Vitt hår). Timo Cad blev en gång i mitten av det förra århundradet ombedd att visa sin klans vrede och kampanda i en dikt. I stället skaldade han strofer som manade folk att välja fred och försoning.

– Vilken man! Utbrister Shube beundrande, och börjar recitera Timo Cads verk på somaliska. Han hugger rytmiskt i luften med sin högra hand. Det är hypnotisk melodiöst. Min guide simultantolkar det ålderdomliga språket till danska så gott han förmår:

– De jag pratar med är lata och lyssnar inte på mig/ jag har ropat och skrikit och de lyssnar ändå inte/ jag blir så trött att jag sluddrar men de lyssnar ändå inte/ det är sinnesjukt vad tanklösa de är/ de känner inte vår historia – vi har varit här förut/ klantänkande för inte med sig något gott, så håll er undan från det.

Även Somalias antagligen mest älskade poet, Mohamed Ibrahim Warsame, har sagt att utan poesi skulle landet ha gått under. Hans artistnamn är Hadraawi, »Den store talaren«, och många kallar honom Somalias Shakespeare. Hadraawi har betalat priset för att uppmana till fred. Diktatorn Siad Barre kastade honom i fängelse 1973-78, retad av poetens regeringskritiska dikter och protestsånger. Idag bor Hadraawi i en liten by på landet, och anses vara en folkhjärte.

Särskilt populär är hans dikt *Mordet på honkamelen*, som var den direkta orsaken till att han fängslades. Kamelen är en metafor för Somalia, och systemkritiken är relativt subtil, i stort sett samlad i bara en vers, även om denna upprepas tre gånger.

Slutet på versen lyder i Orwins engelska översättning:

»When such cockiness struts forth/ and even laughter becomes a crime/ our country has unfinished business.«

Shuba är besviken över att Somalia inte nått längre trots diktarnas mod. Så när han i juni 2006 städsades för att framföra en dikt vid parlamentets öppnande, valde han att göra som sin hjälte Timo Cad, och tala emot makten. Stående inför den samlade

politiska eliten reciterade han bland annat dessa rader, som han upprepar för mig i det tilltagande skymningsmörkret på takterassen:

– Sättet vi lever på är föråldrat/ Vi måste uppfinna något nytt/ medan andra har varit på månen, dricker vi fortfarande smutsigt vatten/ vi ligger efter alla andra länder/ ... / alla människor är lika, men inte lika bra/ alla har legat nio månader i sin mors mage, men alla är inte lika kreativa/ vi somalier är längst bak i tåget.

Som avslutning av dikten beskyllde Shube sitt folk att vara dummare än kameler, då de ännu inte lyckats lägga klanfejden bakom sig:

– Till och med en kamel gör motstånd mot att bli uppsläpad på ett berg/ om den ser ett hål, travar den inte bara rätt ner i det.

Kameler är högt aktade i Somalia, och hyllningsdikter till dem är en helt egen genre. Men är Shube trots denna förmildrande omständighet inte väl hård mot sina landsmän? Det går trots allt bättre för landet än när den islamistiska terrorstämplade gruppen Al-Shabaab hade makten i Mogadishu 2006. Tiotusentals landsflyktiga somalier har återvänt, och tidigare i år utsågs en ny, populär, president. Shube avfärdar mina invändningar:

– Jag är precis så hård som vi förtjänar. Somalia befinner sig idag där Sverige var på vikingatiden. Och vi har även tagit på oss era problem. Vi har i alla fall åtminstone våra dikter, men om vi inte tar oss samman, riskerar vi att mista dem också.

Översättning från danskan: Johan Berggren

PELLE ANDERSSON: Mitt i samtidens strömvirvel

DET FINNS NÅGOT retfullt med historiker. De tycks alltid veta bäst och sitter liksom inne med svaren – och kan på något märkvärdigt sätt förutse framtiden på grund av sina djupa kunskaper om det förflutna. Ibland är de rentav irriterande. För ibland är det som om de bortser från att de som levde då inte visste allt det som historikern med facit i hand kan sitta och döma över.

På samma sätt sitter jag här, 2017, och försöker tolka världen mitt i den strömvirvel som samtidigt ändå är. Det pågår ett krig i Syrien och en ockupation av delar av Ukraina. I Afghanistan veckar liksom konflikterna aldrig upphöra och Israels totala ignorans inför Palestiniernas möjligheter till ett fritt och bra liv verkar inte avta.

Och trollfabrikerna gödslar de sociala medierna med fejkade nyheter...

Det är först på min ålders höst som jag kommer sitta där och läsa någon förnumstig historiker som visste exakt hur det var. Hen kommer ställa mig och alla andra i min generation till svars. Jag var ju ändå så upplyst – läste två morgontidningar, hade tillgång till flera nyhetskanaler, följde med i utländsk press, läste böcker av upplysta journalister och utländska tänkare... och vad gjorde jag? Förmodligen kommer jag och andra skämmas. Vi kommer att tycka vi kunde lagt något åt sidan. Gjort mer. Kämpat hårdare.

Men kanske är den skammen att vara människa. Vi kanske är olika. Förmår olika – vet olika.

Det är på grund av detta som jag tycker att Yvonne Hirdmans bok, *Lent kändes regnets fall mot min hand medan barnen brann i Berlin*, är så viktig – och hyperintressant just nu. Den är ett slags en spegling av vår tid.

Det Hirdman gör är inte att vare sig urskulda eller döma – det hon gör är att hon med all den inlevelseförmåga en skicklig författare (och historiker) kan

uppbringa försätter sig i en annan människas situation. Vad visste en upplyst kvinna och mor vid tiden för andra världskrigets slutskede, en person som noggrant läste Dagens Nyheter varje dag och kanske något litet lyssnade på radio? Hur såg rapporterna ut – vad anade man om krigets utgång, när skulle freden komma, vad rapporterades från utrotningsläger och grannländer?

Det visar sig att mycket är osäkert, en del är spekulering och annat handlar om livet som pågår, trots att barnen dör i Berlin. Livet pågår också för oss. Skammen kanske vi undviker genom att ägna oss åt våra egna barn, stickning, romanläsande – eller en förtvivlad jakt på kärleken på Tinder.

I Hirdmans bok är det svårt att veta om kontaktsökandet under personligt verkligen är ett sökande efter kärlek eller om det i själva verket är krypterade meddelanden till främmande makt eller ett försök att skapa oro och förvirring i fiendeläget. Och det lilla livet, måste inte det skötas samtidigt som kriget böljar fram och åter?

Yvonne Hirdmans nya bok ställer många stora avgörande frågor om krig, sanning, journalistikens ärende – svåra moraliska, mänskliga frågor om rätt och fel – men också andra och av dem kanske den största är: Hur skriver vi historia?

Med *Lent kändes regnets fall mot min hand medan barnen brann i Berlin* har Yvonne Hirdman återigen förändrat själva grunden för vad som är historisk skrivning, främst genom tilltaget att försätta sig i en nyhetsläsande persons situation 1945 – en person som absolut inte har facit och som läser i en rapport från Berlin av Hugo Vesterlund, så sent som den 20 april, att Berlinarna är osäkra på om Hitler har något trumfkort att ta till.

Sådan var tiden då, och sådan är tiden nu.

PELLE ANDERSSON är VD och förläggare på Ordfront förlag

SPECIALERBJUDANDE TILL ORDFRONTS MEDLEMMAR

FOTO: ULRICA ZWENGER

I SIN NYA BOK tar Yvonne Hirdman med oss in i historien innan den har stelnat i sina välkända formationer. In i det ofattbart stora och det banala lilla, in i den siktede världen veckorna våren 1945 då det äntligen blev fred i Europa. Historien finns lagrad i Dagens Nyheter's skildringar dag för dag och Yvonne läser som om hon levde där och då.

I *Lent kändes regnets fall mot min hand medan barnen brann i Berlin* förnyar Yvonne Hirdman återigen sättet att skriva historia i en fascinerande bok om en tid fylld av osäkerhet och rädsla. Det är spännande läsning som öppnar upp för tankar om vad vi trots dagens informationsflod egentligen kan förstå om framtiden.

SOM ORDFRONTMEDLEM

kan du köpa *Lent kändes regnets fall mot min hand medan barnen brann i Berlin* för endast 180 kr inkl frakt. Mejla din adress till marknad@ordfrontforlag.se och skriv "Ordfrontmedlem + Lent kändes regnets fall" i ämnesraden så skickas boken till dig inom några dagar. Det går även bra att beställa via post: att: Order, Ordfront förlag, box 17506, 118 91 Stockholm.

Mer läsning från
Ordfront förlag:

Välkomna till en mässa som ställer krav

Som motvikt till andra arenor som öppnat för antidemokratiska krafter och idéer vill Mänskliga Rättighetsdagarna tipsa om några programpunkter under årets arrangemang i Jönköping 9-11 november:

63. DEN NATIONELLA PLANEN MOT RASISM, LIKANDE FORMER AV FIENTLIGHET OCH HATBROTT
Demokratiminister Alice Bah Kuncke presenterar regeringens handlingsplan mot rasism, liknande former av fiendtlighet och hatbrott.

43. MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH DEMOKRATINS FRAMTID
I Europa och USA breder en populistisk retorik ut sig om att »folket« måste återta makten från »eliten«. Ofta kopplas detta till krav på begränsningar av minoriteters rättigheter. Vad innebär dessa politiska trender för vår förståelse av de mänskliga rättigheterna?

90. HUR SER FN PÅ SVERIGES ARBETE MOT RASISM?
Under 2018 förhörs Sverige av FN om sina åtaganden enligt den internationella konventionen mot rasism, CERD. Personer med utländsk bakgrund har svårare att få sina mänskliga rättigheter uppfylla än majoritetsbefolkningen och riskerar i större utsträckning att drabbas av hatbrott och utanförskap. Hur rimmar detta med konventionen mot rasism som Sverige åtagit sig att följa?

74. YTTRANDEFRIHETEN I DAGENS DIGITALA MEDIKULTUR
Möjligheterna att yttra sig fritt i ord och bild har aldrig varit större. Men frågor uppstår om yttrandefrihetens gränser. Det är svårt att se var gränsen går mellan privat och offentligt, när åsikter övergår till hat och kränkningar.

30. ANTIRASISTISKT VÄRDEGRUNDSARBETE I GYMNASIE- OCH FOLKHÖGSKOLOR
IM arbetar med ett antirasistiskt skolprojekt som riktar sig till svenska gymnasie- och folkhögskolor. Projektet syftar till att motarbeta rasism och främlingsfiendtlighet.

ANNA WIGENMARK:

Förbud mot rasistiska organisationer?

Anna Wigemark, människorättsjurist och generalsekreterare i föreningen Ordfront.

DET ÖPPET RASISTISKT motiverade övervåld som den tyska högerextrema gruppen NSU, (nationalsocialistiska underjordsrörelsen – min översättning) utförde under nästan tio års tid sände chockvågor över världen. Nyligen avslutades rättegången mot den sista kända kvarvarande medlemmen i organisationen, Beate Szchäpe. Fallet väcker frågor om det tyska rättsväsendets förmåga och vilja att upptäcka och förhindra rasistiskt motiverad brottslighet. Det ger även nytt liv till frågan om förbud mot rasistiska organisationer.

Tyskland är ett av de länder som infört förbud mot rasistiska organisationer, i enlighet med de krav som FN:s konvention om förbud mot all slags rasdiskriminering ställer, och som även Sverige borde rätta sig efter. NSU verkade dock i det fördolda, och var aldrig en öppen organisation som det skulle ha gått att förbjuda. Enligt tyska regeringen består NSU idag av en enda person – Beate Szchäpe

– och därför finns inget behov av att förbjuda den.

Bakgrunden är dock att gruppen kunde verka ostört i mer än 10 års tid utan att tysk polis eller säkerhetspolis lyckades koppla brotten till NSU – eller ens se att de hade rasism som motiv. NSU var del av ett större högerextremt nätverk, »Thüringer Heimatschutz«, som var känt av myndigheterna – men förbjudet.

Kritiker menar att polisen i ett mycket tidigare läge borde ha förstått att det fanns ett rasistiskt motiv bakom brotten och att det var en och samma grupp som utförde dåden. Polisen arbetade istället utifrån hypotesen att organiserad, gängrelaterad brottslighet låg bakom brotten. Blicken och anklagelserna riktades alltså mot migrant- och minoritetsgrupper, framförallt romer och sinti. Nio av offren var av turkiskt ursprung, samma pistol användes vid samtliga mord och bombattackerna var riktade mot mål som uppfattades som icke-tyska, ofta just turkiska. Det faktum att säkerhetstjänsten dessutom placerade en infiltratör hos de misstänkta grupperna, som till på köpet hade sympatier med NSU:s idéer, har gjort att NSU-utredningen idag kallas en polisiär skandal, ett kapitalt misslyckande och ett tecken på institutionell rasism inom polisväsendet.

Gruppen finansierade bland annat sin verksamhet genom bankrån, och till slut, 2011, efter

ett misslyckat bankrån, publicerade Beate Szchäpe en video där NSU presenterade sina chockerande nynazistiska, rasistiska åsikter. I tron att de blivit avslöjade begick de båda övriga medlemmarna självmord. 2013 inleddes rättegången och Beate Szchäpe har valt att tåga genom hela processen. Domen mot henne och fyra medhjälpare faller inom kort.

NSU blev aldrig påkommet, och det rasistiska nätverk de ingick i blev aldrig förbjudet. De som inte vill se ett sådant förbud i andra länder, exempelvis Sverige, framhåller gärna denna härva som argument för att förbud inte fungerar.

I Tyskland fattas beslut om att förbjuda en rasistisk organisation av regeringen via justitieministern. Möjligheten finns även att förbjuda rasistiska eller odemokratiska partier, men en sådan prövning görs av konstitutionsdomstolen och sedan krigsslutet, då förbudet infördes, har enbart två partier förbjudits; nazistpartiet SPR och det tyska kommunistpartiet. Båda förbuden infördes på 50-talet.

Så sent som i år prövade konstitutionsdomstolen möjligheten att förbjuda det högerextrema partiet NDP, (nationella demokratiska partiet) som anklagas ha nynazistiska kopplingar. Domstolen avlog dock begäran om partiförbud med motiveringen att partiet inte var till-

räckligt stort och inflytelserikt och därför inte ansågs kunna genomföra sina anti-demokratiska visioner.

Sverige reserverade sig inte mot kravet på organisationsförbud när FN:s rasdiskrimineringskonvention skulle harmonieras med svensk lag. Ändå har vi inget förbud. Istället ansågs andra åtgärder vara tillräckliga för att motverka rasistisk organisering, framförallt en skärpning av brottet »hets mot folkgrupp«. Att ingripa mot det uttalade, rasistiska budskapet skulle vara tillräckligt för att »tvinga dessa organisationer till total passivitet«, menade regeringen.

Under en period på 1990-talet var också hatbrott och bekämpning av det som kallades Vit Maktrörelsen, inbegripet nynazistiska rörelser, prioriterat. Högsta domstolen tydliggjorde var gränsen för brottet gick: vid hitlerhälsningar, bärande av nazistsymboler eller symboler förknippade med nazismen. Lagstiftningen och domarnas prejudikat gäller än och kraven från CERD (FN:s kommitté mot alla former av rasism) om att motverka rasistiska uttryck och organisationer lika starkt som någonsin, men regeringens, säkerhetspolisens och polisens fokus har sedan 11 september 2001 riktats åt ett annat håll. Det beskriver bland andra tidigare länspolismästare Gunnar Gunnmo. Nazismen ses inte länge som ett hot mot demo-

kratin, och nazisternas rätt att demonstrera går före bekämpningen av de brott som nazistiska demonstranter faktiskt begår – genom att använda symboler förknippade med nazismen.

Så de rasistiska, fascistiska och nynazistiska rörelserna – eftersom de då sällan ses som terrorister i Sverige (ett problem i sig eftersom det då varit både möjligt och accepterat att lagföra nästintill allt och alla som ger stöd till verksamheten) – blir en vanlig syn i det offentliga. Samtidigt ökar otryggheten, hat och hot mot minoritetsgrupper som romer, judar och muslimer ökar.

Den utvecklingen är varken acceptabel eller hållbar.

Gunmo pekar på att regeringen och rikspolischefen åter måste definiera nynazismen som det hot mot demokratin den är och därmed föra över ansvaret för bekämpningen till Säpo. Men det räcker inte. Sverige måste införa ett förbud mot rasistiska organisationer. Han har stöd av många, inklusive tidigare DO och medlemmen i CERD Peter Nobel, och mängder av organisationer som agerat under Make Equals #och jag protesterade-kampanj.

Det går inte att utifrån det tyska exemplet dra slutsatsen att en förbudslag är ineffektiv. Sverige bör däremot ha Tyskland, och även andra länder, i åtanke, när vi funderar över en bättre lag och effektivare bekämpning av öppet rasis-

tiska organisationer enligt FN:s direktiv – som vi har antagit. Eftersom det är just ett specifikt uttryck, rasism, som ska förbudas att organiseras kring, och inte vilken åsikt som helst, blir argumentet att ett förbud skulle hota organisationsfriheten generellt svagt. Det bör också finnas möjligheter att överpröva ett förbud.

Historien har en bärande betydelse på kravet i CERD om förbud mot rasistiska organisationer. Förbudskravet är världssamfundets svar på de ohyggligheter som inträffade under andra världskriget. Rasdiskrimineringskonventionen har idag 177 anslutna stater (av 197 i världen). Att motverka rasistiskt hat är en av konventionens viktigaste mål, och förbudet mot rasistiska organisationer uppges som ett sätt att göra det. Men det är långt ifrån det enda. Ett förbud måste naturligtvis följas av en rad andra åtgärder om det ska bli verkningsfullt. Inte minst måste syftet med förbudet förstås och beivras av rättsväsendet. Men i sig självt ger förbudet en viktig signal om var gränsen går för vad man tolererar i ett samhälle. Och att fritt spelrum för nazistiska organisationer är bortanför den gränsen.

Seminarium

De kallas alla populister

VARFÖR VÄXER POPULISMEN?
Hur påverkar den de etablerade politiska rörelserna och partierna? Hotar den demokratin – eller är den en reaktion på att demokratin redan är hotad? Ska populismen i sig bekämpas – eller kan den vara ett verktyg för progressiv förändring?
Under vårt öppna seminarium på Bokmassan i Göteborg diskuteras Ordfront magasins chefredaktör Johan Berggren med fil dr. Daniel Berg, artikel författare, om populismen, 2010-talets mest tongivande politiska fenomen.
Den 29-30 september anordnar ETC litteraturfestivalen Bokmassan i Göteborg, ett alternativ till Bokmässan.

TID OCH PLATS: Bokmassan pågår den 29-30 september kl. 9-21 på Heden i Göteborg. Ordfronts seminarium hålls den 30 september kl. 15.00-15.30.

Lär dig mer om våra rättigheter

UNDER DE SENASTE ÅREN har de mänskliga rättigheterna och de demokratiska värderingarna ifrågasatts i allt högre grad, och vi har märkt av en ökad efterfrågan hos allmänheten att få kunskap om mänskliga rättigheter, och hur dessa hänger ihop – eller inte – med demokrati. Sedan våren 2016 håller Ordfront kurser i mänskliga rättigheter. Det är en interaktiv kurs som inte kräver några förkunskaper. Vid varje kurstillfälle lyfts en specifik rättighet som kopplas till aktuella frågor, beslut och samtalsämnen. Mer info hittar du på www.ordfront.se

Ordfront på MR-dagarna i Jönköping

Till Mänskliga rättighetsdagarna 2017, som har temat *De mänskliga rättigheternas framtid*, har Ordfront bjudit in en rad spännande gäster som Steven Watt, William Pace, Kirsten Meerschaert, Hans Corell, Joy Ngozi Ezeilo och Rolf Kunneman.

STEVEN WATT är advokat hos människorättsorganisationen American Civil Liberties Union (ACLU) och kommer att medverka i samtal om de fall som organisationen drivit för att ge tortyroffer upprättelse. Tillsammans med Ordfronts generalsekreterare Anna Wigemark kommer Steven att prata om hur USA, efter att ha förklarat krig mot terrorismen efter terrorattacken den 11 september 2001, använt, och till och med godkänt, förhörsmetoder som tidigare varit förbjudna enligt internationell lag.

WILLIAM PACE, samordnare för NGO-koalitionen för den internationella brottmålsdomstolen, medverkar bland annat i seminariet *20 years of international justice – current challenges and the way ahead*. Tillsammans med sin medarbetare **Kirsten Meerschaert**, talar William om den Internationella Brottmålsdomstolen eftermäle, snart 20 år efter att den upprättades.

Stewe Watts

HANS CORELL är tidigare rättschef i FN. Han medverkar i seminariet *Blev Dag Hammarskjöld utsatt för ett attentat?* där han berättar om den FN-utredning som han och Kofi Annan gjorde om Dag Hammarskjölds död. Hans Corell deltar även i seminariet *Who will protect our human rights in the future?* om de mänskliga rättigheternas framtid och de allt större utmaningar exempelvis FN står inför. Här medverkar även William Pace (se ovan) men även Rolf Kunneman, grundare av FIAN, som förespråkar en ny världsdombrottsdomstol för de mänskliga rättigheterna. I samtalet deltar även den nigerianska advokaten Joy Ngozi Ezeilo, som tidigare arbetat som FN:s speciella rapportör om människohandel. Hon kommer också att tala om trafficking, vår tids slavhandel.

ORDFRONT arrangerar dessutom ett seminarium med titeln *Svag skydd för våra grundläggande rättigheter*. Här diskuteras Sveriges otillräckliga skydd av våra rättigheter och vårt demokratiska styre, och om hur grundlagen på kort tid kan ändras om en politisk majoritet så skulle önska. Varför har vi inte ett bättre konstitutionellt skydd för våra rättigheter och hur kan vi få det? I detta seminarium medverkar Ordfronts Anna Wigemark, MR-stiftelsens Stellan Gärde och Edna Eriksson från MR-stiftelsen och DemokratiAkademien.

För mer information om MR-dagarna, besök mrdagarna.se

JOSEFIN EMITSLÖF

Bli medlem i Ordfront eller prova tre nummer av Ordfront magasin!

Ett år kostar 490:-
(290:- för den som är under 25 år)

Tre nummer av Ordfront magasin kostar 129:-

Gå in på www.ordfront.se och bli medlem direkt.

Nästa nummer tar vi oss an

GRUNDLAGEN

Så vill de högerextrema förändra den – och så lätt är det

Ute 4 november

GLÖM INTE att ge bort ett år med Ordfront magasin till någon du tycker om.

HUNDRAÅRSMINNET AV
VIOLETA PARRAS
FÖDELSE

Medverkande:
Quipus,
Jan Hammarlund,
Britt Ling,
Ildelfonso Acevedo,
Scarlet & Blue,
Sebastian Ruiz och
duon Leona Frantzych
och Tomas del Real.

Blå Stället Söndag 8/10
Kl 12-15.30. Fri entré.
Kulturhuset Blå Stället

Kom och upplev konst och kultur i Hammarkullen: måleri, musik, poesi, dans, hantverk, mat, m.m.

Lördag 21 oktober 2017

Kulturvandring i Hammarkullen

Lördag 21 oktober kl. 12.00 - 17.30

Ett år till valet

Om ett år är det val till Sveriges riksdag. Ett unikt val, där ett högerpopulistiskt, invandrarfientligt parti med nazistiska (färska) röster kan komma att bli tredje, eller till och med andra största parti i Sverige. Ordfront magasin tänker tackla detta allvarliga politiska läge med att berätta och granska. Vi börjar i detta nummer med att gå till botten med populismen, varur högerpopulismens opportuna och chauvinistiska riktning springer. I nästa nummer tänkte vi ta upp grundlagen – nationsdokumentet som formar folk efter lag, inte etnicitet. Och hoten mot den svenska – inte oväntat vill Sverigedemokraterna ändra på en rad saker i Sveriges grundlag. I numren som följer tänkte vi försöka tänka runt och skildra hur Sverige och världen kan gå framåt utan högerpopulism. Hur de krafter och rörelser som göder den kan ta annan riktning, mot mer demokrati och en bättre värld, istället för tvärtom.

FLYGÅ HÖGT

av Pia Naurin

Urpreniär 29 sep kl 19

Medverkande: Åsa Eek Engquist Regi: Staffan Nattsén

Spelperiod: 29 september - 18 november

Teater UNO

031-15 99 90

www.kulturpunkten.nu www.teateruno.se

Sveriges största konferens om samhällsutveckling och folkbildning

MOD & MOTSTÅND

KONSERT & KONGRESS LINKÖPING

28-29 november 2017

FOLK
BILDAR
FORUM

Temat för årets Folkbildarforum är Mod och Motstånd.

Det handlar om politik och organisering, om att vara modiga tillsammans, men också om personligt mod och civilkurage.

Hela programmet presenteras i början av oktober, men på **folkbildarforum.se** publicerar vi löpande intervjuer med medverkande och texter relevanta för temat.

28 november, 9-18 + kvällsföreläsning

- **Lena Halldenius**, professor i filosofi och mänskliga rättigheter
- **Per Selle**, norsk sociolog och folkbildningsforskare
- Panelsamtal om identitet, klass och folkbildning
- **Hans Abrahamson**, freds- och konfliktforskare
- Parallella Workshops
- Middag, följt av **Vi släcker mörkret – ett fritagningsförsök**, en föreläsning om mod och motstånd regisserad av **Tuomo Haapala**.

29 november, 9-16

- **Johan Ehrenberg**, ETC, journalist, samhällsentreprenör
- **Stina Wollter**, konstnär, dansare, kroppsaktivist
- Parallella Workshops
- Moderator:
Karin Klingenstierna

Folkbildarforum teckentolkas och lokalerna är tillgängliga.

Anmäl er före 10/11 på folkbildarforum.se. Gruppanmälan ger rabatt!

